

جمله عون الممالک ، یحیی میرزا ، انتظام الحکماء صادر شده است . اسداله میرزا (شهاب الدوله) همت کرده گفت من هم می‌آیم . یکدست لباس و مقداری سیگار برداشته ، اول رفتیم به وزارت عدلیه آنجا نبود . رفتیم به نظمیه ، او در اطاق ، ما را بیرون اطاق با کمال شہامت ملاقات کرد . به اهل نظمیه گفتیم : من عون الممالک ، منزل فلان محل ، خودم باین اسم و رسم هستم . هر کس مرا میخواهد خیر بدهد ، حاضر م . ولی اگر کسی بخواهد شبانه بیاید سرخانه من غیر از مرگ و گلوله جواب دیگری ندارم بدهم . خون من شریک این شخص است و در تمام امورات شریک آقا میرزا عباسقلی خان هستم . میرزا عباسقلی خان لباس را پس داده فقط سیگارها را گرفت . روز بعد اخوان در انجمن حقوق جمع شده کاغذی به شورایملی و به انجمن مرکزی نوشتیم ، عصر روز ۲۵ رجب به انجمن آذربایجان رفتیم ... فردا صبح رفتیم بمیدان بهارستان ، جمعیت بهزار رسید . توسط آقا شیخ علی و بدیع الحکماء ورقه‌ای بدمجلس نوشتیم که : « امروز با مرگ یا میرزا - عباسقلی خان ، تعیین جهت گرفتاریش و استنطاق ، یا گرفتن کفیل و رها کردنش هنگام ظهر مجلس دستور آزادی او را به اجلال السلطنه صادر نمود . ضامن خواستند ، گفتم پنجمهزار نفر بالاخره دوازده نفر ضامن شدیم . تقریباً یکصد نفر از اخوان به نظمیه آمدند ، با آن جلال از اطاق جناب آقا میرزا عباسقلی خان پیش آمدیت بیرون آمده حرکت کرده به منزل ایشان ... » میرزا عباسقلی خان نیز در خاطرات خود مینویسد : « ... دستگیری و تعرض بر من هیچ برهانی نداشت مگر عناد و خصومت صنیع الدوله . خصومت صنیع الدوله با من برای این بود که سعدالدوله را چون آنوقت در حزب آدمیت بود اغلب تمجید میکردم و از بی حالی صنیع الدوله در ریاست مجلس مقدس دارالشوری حمایتی نداشتم . همین مسئله اسباب شد که در موقع نهمت دقیقه‌ای بدون مشاوره با وکیل بمیل خود بمهر مجلس بوزیر مخصوص که حاکم دارالمخلافه بود نوشت که فلانی محل ظن قتل اتا بک است . خلاصه چهار شب بدون استنطاق محبوس بودم . عاقبت بی گناهی من محکوم غیرت اخوان من شده ، ایرادات قانونی وارد آورده ، امر باختلاص من صادر شد ... »

۱- از یادداشتهای عون الممالک که در اختیار پرویز صدیقی است .

۲- از یادداشتهای میرزا عباسقلی خان که در اختیار دکتر فریدون آدمیت است .

میرزا عباسقلیخان در یادداشتهايش ذکرى از صنّيع الدوله
 گزارشهای سفارت میکند و او را یکی از عوامل توقیف خود میداند. دشمنی
 انگلیس و قتل انا بک صنّيع الدوله با میرزا عباسقلیخان علت دیگری هم داشت و آن
 همکاری وی با سعدالدوله بود. سعدالدوله که با صنّيع الدوله
 دشمنی دیرینه داشت و سالها خانواده او و صنّيع الدوله باهم مبارزه میکردند، در این
 هنگام داوطلب مقام ریاست مجلس شورایملى بود و از این لحاظ نیز بین آنها مبارزاتی
 جریان داشت. پس از قتل انا بک، صنّيع الدوله زمینها را برای نابودى میرزا عباسقلیخان
 و سعدالدوله آماده دید و علاوه بر دستوری که برای توقیف میرزا عباسقلیخان صادر کرد
 با سفارت انگلیس در تهران نیز تماس گرفت، تا از این راه نیز لطمه‌ای بمخالفان خود
 وارد کند. جرج چرچیل دبیر شرقی سفارت انگلیس در تهران در گزارش بسیار محرمانه‌ای
 که بتاريخ سوم دسامبر ۱۹۰۷ (ذیحجه ۱۳۲۵ هـ) به «سرسیسیل اسپرینگ رابینس»
 وزیر مختار انگلیس در تهران داده، ماجرای ملاقات خویش را با صنّيع الدوله در این باره
 با اطلاع وزیر مختار رسانیده است. گزارش چرچیل که ضمیمه گزارش وزیر مختار انگلیس
 برای (سر ادوارد کری) وزیر خارجه انگلستان فرستاده شده، متضمن صورت مذاکرات
 (چرچیل) و (صنّيع الدوله) رئیس مجلس شورایملى ایران بوده که در آن چرچیل چنین
 نوشته است:

بسیار محرمانه

بنا به تقاضای صنّيع الدوله رئیس مجلس پربروز برای صرف ناهار بمنزل ایشان
 رفتم. بعد از ناهار مذاکره بسیار طولانی و خصوصی درباره بحران کنونی کشور با هم
 داشتیم. صنّيع الدوله اظهار داشت که قتل انا بک بر اساس مدارکی که شخصاً دیده و بر-
 اساس شواهدی که در اختیارش هست یکمان کار حزب مر تبجان مخصوصاً دشمن خونی
 وی سعدالدوله بوده است و مدارک موجود جای کمترین شبهه در این موضوع باقی
 نمیگذارد، که همین عده پشت سر قتل بوده‌اند. یکی از سوء قصدکنندگان جوانی کم-
 تن سال و بی تجربه بوده است که پس از ارتکاب عمل گرفتار شده و مدارکی که پیش روی

بود و بدست مأموران افتاده هويت يکي از انجمن های مخفی تهران را که این جوان و سایر همکارانش عضو رسمی آن انجمن بوده اند فاش کرده است .

پدر همین جوان که رئیس آن انجمن بود عجالتاً گرفتار شده است .^۱

اسنادی که در خانه آنها کشف شده نشان داده است که سپهدار ، فرمانفرما ، علاء الدوله ، امیر بهادر جنگگ ، نایب السلطنه^۲ و سعدالدوله همگی پول در اختیار انجمن گذاشته و نیز عده ای از عمال خود را بعنوان مشروطه چی وارد آن انجمن کرده بودند . عمال شخص اخیر « سعدالدوله » مخصوصاً در آن انجمن فعالیت فوق العاده داشتند و سایر اعضاء را معتقد کرده بودند باینکه « رئیس الوزراء اتابک » و رئیس مجلس « صنیع الدوله » هر دو خائنند که دست بدست هم داده میخوانند ایران را به بیگانگان بفروشند .

چرچیل در گزارش خود می افزاید : « ... صنیع الدوله اظهار داشت از آنجائیکه ایمان قطعی دارد که اشخاص مذکور محرکان حقیقی این سوء قصد هستند و از آن بدتر چون مطمئن است که همه آنها با پشتیبانی مجرمانه شاه دست باین عمل زده اند و نیز از آنجائیکه خود این اشخاص کاملاً میدانند که توطئه آنها عنقریب در زیر پرتو اسنادی که بدست وکلای ریاست مجلس افتاده است فاش و علنی خواهد شد ، لذا او « صنیع الدوله » حق دارد از عواقب این جریانات که رشته اش منتهی به دربار سلطنتی میشود بترسد^۳ ... »

باری ، همانطوریکه قبلاً نوشته شد ، پس از دستگیری میرزا عباسقلیخان ناعه ای بامضاء دو بیست نفر از اعضاء جامع آدمیت خطاب به مجلس شورایی ملی و دولت نوشته شده که در آن اعضاء کنندگان خود را شریک اتهامات وارده به میرزا عباسقلیخان دانسته و تقاضای استخلاصش را نموده بودند . دو روز بعد از رسیدن این ناعه عباسقلیخان از زندان آزاد گردید و از شدت تأثر مدتی خانه نشین شد .

۱- عضو میرزا عباسقلیخان است .

۲- اینان اغلب در باریان مستبد و دشمن مشروطه بودند .

۳- اسناد بایگانی راکد وزارت خارجه انگلیس 311 - 371 . F . O .

پس از قتل اتابک و توقیف میرزا عباسقلیخان و دست
 سفر ایتالیا یافتن نظمیّه و مجلس شورای ملی به اسناد و مدارک جامع آدمیت،
 نظر درباریان و شاه، نسبت باین تشکیلات شبه فراماسونری
 تغییر کرد.

جامع آدمیت گرچه از نظام و مرام فراموشخانه ملکم پیروی میسود و عده‌ای از
 سر جنبان آن نیز در لژهای اروپا و هند و ماسون شده بودند، معیناً همانطوریکه
 قبلاً گذشت سازمان مزبور بستگی رسمی با فراماسونی جهانی نداشت، و صرفاً تقلیدی
 از این فراموشخانه و تشکیلات ملکم و تعقیب کارهای گذشته بود. این گسیختگی جامع
 آدمیت از سازمانهای ماسونی جهانی از یک سو گروهی را بعضویت آن هیکنشاید و از سوی
 دیگر برخی از اعضای جامع را از آن رویگردان کرده بعضویت در لژبیداری متمایل
 میگردانید و کم‌کم کار به آنجا کشیده شد که همین گروه زمزمه مخالفت را با جامع
 ساز کردند.

امضای جامع آدمیت هم پس از آنکه مشاهده کردند که دفاتر و اسنادشان بدست نظمیّه
 افتاد، تصمیم به علنی کردن سازمان سری خود گرفتند و با روش جدیدی شروع بکار کردند.
 آنچه مخصوصاً در این دوره قابل توجه است اظهار تمایل محمد علیشاه به ورود در
 جامع پس از دسترسی نظمیّه به اسناد آن میباشد. شاه بقید سوگند شفاهی و کتبی دایر
 بر قبول اصول مشروطیت، بعضویت این جمعیت پذیرفته شد: «... همینکه میرزا
 عباسقلی از مجلس خارج شد در قلیل مدتی جمیع شاهزادگان و امرا و بزرگان و وزراء
 را داخل در انجمن آدمیت نمود. هر کس بخیالی و هر آدمی بهوائی، از این پس بر قیمت
 آدمیت افزود...

از قرار تحقیقات مکتسبه اعلیحضرت هم وارد شد و سه هزار تومان برای دخول
 به مجامع آدمیت بذل فرمودند... (۱)

و از این پس جامع آدمیت فعالیت نیمه علنی خویش را آغاز کرد و تشکیلات

سری فراموشخانه و طرز ورود در محافل و تشکیلات و جلسات و آئین عضویت آن تغییر نمود و جامع نفوذ سیاسی فراوان بدست آورد بطوریکه میرزا عباسقلیخان تصمیم گرفت برای دیدن میرزا ملکم خان ، که سالهای آخر زندگی را در مقام سفارت ایران در ایتالیا میگذراند بارو با سفر کند . قبل از عزیمت وی ، محمد علیشاه نامزیرا برای ملکم نوشت و از میرزا عباسقلیخان ستایش کرد :

جناب پرنس ملکم خان - خالق ذوالجلال تکالیف آدمیت را از اول ایجاد عالم بر کل انسان واجب فرموده و تمام انبیاء و اولیاء و پیران هر صنف و راشدین هر قوم را برای تفسیر و تصدیق آن فرستاده است .

سعادت مند کسیکه بر اسرار خلقت خود و وظیفه مأموریت بشری خود واقف گردد زیرا که این جوهر ذاتی و توفیق آسمانی در کمون و بطون خلقت انسانی از بدو خلقت الهی الی انقراض عالم بودیعه نهاده شده است و بر هر انسانی واجب است که شرافت ذاتی خود را بشناسد ، حمد میکندم خدا را که آن جناب نظر بسعادت آسمانی و شرافت ذاتی و تجارب متمادی عمر در کل معظمت امور دنیا مدخلیت نامه داشته حاصل تمام عمر خود را آشکار و پنهان صرف ترقیات وطن مقدس و حفظ استقلال دولت ایران کرده اید و ما بذات مقدس شاهانه تشکر نعمت وجود و تصدیق خدمات بزرگ و مراتب علم و دانش آن جناب را می کنیم . بدیهی است کمال تأسف را داریم که پیشینیان از ما چرا بی به اسرار و عشق دانش و علم و اطلاع و خیالات عالیه و افکار منوره شما آنطوریکه هستید نبرده اند . اینک بر سعادت بخت ایران به اعزاز درجه خدا را شاکریم که شرافت آدمیت که نمره علم دنیا و اثر خامه شماست در این قرون اخیر به مجاهده کثیره و هم مردانه یک نفر اولاد غیر تمند ایران میرزا عباسقلیخان که خود را از روی حقیقت فدوی و خادم اتفاق آدمیت و حافظ امنیت و ناشر معارف شما و ترقی ایران میدانند و وظیفه آدمیت و از بیست و شش سال قبل تا کنون بتدریج شایع و منتشر کرده است ، سهل است جسذبه در ستکاری و صداقت و کمال خیر خواهی و نوع پرستی و فداکاری مشارالیه در سمع شاهانه اثر مخصوص کرده است . چون ذات مقدس ما از بدایت سن جو یای معارف ، مراقب نجات

ایران و شایق نشر عدل بوده ایم لذا طلوع آفتاب آدمیت را که ثمره مشقت اولاد ایران میرزا عباسقلیخان است در عصر سلطنت خود بکنوع تفضل الهی و سعادت آسمانی نسبت به خود میدانیم و بهمان شرایط دستور آدمیت را آن دستور دانشمند فرزانه و فیلسوف یگانه بنام و ظایف و فرایض آدمیت مادام الحیات باتمام قوای ملوکانه خود تعهد و اقرار میکنیم . بل خود را اول حافظ حقوق آدمیت و سالار قوم و علمدار استقلال و آدمیت میدانیم و امیدواریم از شدت مراقبت به فرایض و حفظ شرایط آدمیت همیشه شاه متدین اسلام و ایران باشیم . حالا بر آن جناب است که آنچه از ذخایر معارف و اسباب ترقی در مخزن عمر خود نهفته داریم بتوسط اولاد ایران نصیب آدمیت ایران سعادت مند تازه خود بنمائیم و یقین بدانید که هیچیک از نکات دقایق فرایض آدمیت را فراموش و بلا اجرا و مهمل نخواهیم گذاشت و خود را خیر خواه کل بنی انسان خاصه اهالی ایران میدانیم و در حفظ اعتبار و امضاء شاهانه با تمام قوای خود خود داری نخواهیم کرد اینک بر آن جناب است که آن طرحهای نکفتنی که در خاطر نهفته دارید برای نجات ایران سعادت مند خود بدون هیچ ملاحظه صاف و پوست کنده بگوئید و اجرای همه آنها را از ذات مقدس شاهانه در تمام امور انتظامیه ایران منتظر و مترصد باشید ۲۸ شوال ۱۳۲۵ محمدعلیشاه قاجار .

میرزا عباسقلیخان روز ۲ ذیقعد سال ۱۳۲۵ بقصد ایتالیا از تهران رفت . مخالفانش عزیمت او را بصورت فرار جلوه داده در پایتخت شایعاتی علیه او پراکنندند . او روز ۲۵ ذیقعد وارد شهر رشت شد و بخانه نصرت‌اله خان امیر اعظم گیلانی رفت خودش در این باره چنین مینویسد : ((... غریب ترا همه این بود که در ساعت ورود من به رشت در محضر حکومت نیم ساعتی نگذشته میرزا مهدیخان گرگانی الاصل ملایری المسکن که منشی جناب ناصر الملک بوده از بدرقه آقای خود از بادکوبه و باطوم مراجعه میکرد و با من شناختگی داشت ، وارد محضر حکومت گردید و آهسته بگوش من گفت از خضاک روسیه نروید . علت پرسیدم . گفت میرزا صادق آقای تبریزی که در هنگامه قتل اناپک او را هم گرفته بودند و حبس بود ، از طرف طایفه‌ای از قبیل آقای تقی زاده و ملک المتکلمین و جمعی از مجاهدین که در تهران هستند مأمور شده است که در بادکوبه و باطوم شمارا به

مجاهدین آنها نشان بدهد تا شما را بقتل برساند. گفتم باین حرفها با ایداعتماد کرد. اصرار کرد، قسم داد فردای آن روز یا حضور رسید ندیم باشی آمد دست مرا بوسید و من روی او را بوسیدم. بسمت تهران عازم شد و من برای تدارك ما بهحتاج سفر در رشت ماندم. در آن چند روز اقامت يك شب در خانه معین همایون رشتی و يك شب در خانه معز السلطان رشتی میهمان بودم. در آن مهمانی از اعظم گیلانی از جمله جناب محشم السلطنه آنوقت و سردار معتمد حالیه، که پسر عموی جناب سردار منصور است، حاضر بود. و نیز دو نفر از مجاهدین قفقازیه که برای اصلاح امور فیما بین مجاهدین رشت از طرف مجلس مرکزی خود مأموریت داشتند در هر دو مهمانی حاضر بودند با کمال ادب از من سئوالات میگردند و با کمال راستی به آنها جواب گفتم. نتیجه بعضی از اقدامات را امیر اعظم برای آنها بدون اطلاع من ذکر کرده بود. در مجلس دوم دیدم آن آقایان قفقازی با یکدیگر زمزمه و نجوی دارند. عاقبت امیر اعظم گفت حضرات از اقدامات عالیه شما که عینی بر نجات ایران و ترقی نوع بوده است، نشکرات فوق العاده دارند ولی بدبختانه از طرف آقای تقی زاده و جناب ملک المتکلمین به مرکز مجاهدین و از مرکز مجاهدین به تمام مجاهدین گیلان و قزوین و تهران و بادکوبه و باطوم بخط قرمز حکم صریح صادر شده است که هر جا شما را بیابند خوب پذیرائی نمایند. اما من که امیر اعظم هستم صلاح میدانم که به قزوین و تهران هم نروید. به لباس مبدل به عربستان و نقاط دیگر فرار نمائید. بر رأی این شاهزاده برومند خندیدم، و چون مسافرت فرنگ را بکلی فسخ عزیمت کرده بودم کالسکه کرایه ای خواسته یکسره به تهران رفتم. همه مدت مسافرت ۱۴ روز طول کشید. برای من این مسافرت مختصر اسباب معرفی خیلی از مردم شد و بر تجارب و مردم شناسی من افزود...))^۱

بدین ترتیب دربدو ورود میرزا عباسقلی به رشت، خبر احتمال مراجعت به تهران وقوع سوء قصد علیه وی را باو دادند. از طرف دیگر اطلاع و انشعاب رسید که در جامع آدمیت انشعاب حاصل شده و انجمن حقوق اتزاع خود را از جامع اعلام کرده است. بعلاوه مخالفان او شایع کردند، که میرزا

عباسقلیخان وجوهات خزانه جامع را برداشته به منظور خوش گذرانی در فرنگستان قصد فرار از ایران را کرده است.^۱

عباسقلیخان وقتی از این اخبار مطلع شد، تصمیم به مراجعت گرفت و یا بقول مخالفانش او را برگردانیدند و بهر حال او پس از چهارده روز بتهران برگشت و بلافاصله در خانه معتمدالدوله، کارگردانان جامع را احضار کرد و جلسه‌ای تشکیل دادند. عون الممالک در این باره چنین مینویسد: «... شب دوشنبه هشتم ذیحجه ۱۳۲۶ جامع در منزل معتمدالدوله منعقد گردید. همه حاضر شدیم. صبح زود در فتم بخانه معتمدالدوله گفت يك پرده بشما نشان میدهم مخفی بماند. وارد اطاق شدم آقا میرزا عباسقلیخان و پرسش^۲ را دیدم مات شدم آن روز جلسه چهارده نفری تشکیل گردید. روسیاهی برای اشخاص ماند که شب و روز در صدد اخلال امورات بودند، تا امروز که با تتردهم ذیحجه است بحمداله امورات و جوامع در کار و اخوان با نهایت قوت قلب استوار و پایدار هستند...» در این جلسه عده‌ای از تشکیلات مطرود و بعضی که تقاضای تجدید ورود کردند، پذیرفته شدند. و بدین ترتیب بحرانی که آغاز شده بود عمقاً فرو نشست.

در حالیکه میرزا عباسقلیخان بار دیگر میخواست فعالیت سیاسی خود را آغاز کند، ناگهان حادثه پرتاب بمب بوسیله افراتیون و قفقازها و سوء قصد بمحمدعلیشاه صورت گرفت که چنانکه همه میدانند به بمباران مجلس منتهی گردید و ناگزیر فعالیت او نیز متوقف گشت. محیط طباطبائی در این زمینه مینویسد: «... حادثه پرتاب شدن نارنجک به اتموسین

۱- محیط طباطبائی مینویسد: «مشارالیه در صدد برآمد با پول‌هایی که از این راه به دست آورده بود از ایران خارج شود ولی کسانی که اغفال شده او بودند در رشت وسیله بازداشت او را فراهم آوردند ویحیی میرزا کارهای او را که جنبه کلاهبرداری داشت بسده جلسه شورا نوشت و درخواست کرد که قیل از تفریق محاسبات مردم اغفال شده، او را نگذارند از ایران برود و بدین طریق فضیحتی که دامن عباسقلیخان آدمیت را گرفت بطور غیر مستقیم بحسن شهرت و تمام نیک ملکم هم لطمه وارد آورد...» ملکم و آثار او س - بیضاء

۲- میرزا عباسقلی خان از همسر اولش دو پسر داشت که اولی را از خانه اش طرد کرد و دومی بنام تقی خان بود که درین جلسه همراه پدر بود.

شاه از طرف حیدر عمو اوغلی و اعضای حزب سوسیال دلولوسپونر پیش آمد . نظریه سابقه آشنائی که شاه با او [میرزا عباسقلیخان] پیدا کرده بود ، دستور داد عباسقلیخان را توقیف کردند و دفترهائی را که مشتمل بر اسامی اعضای مجمع آدمیت بود بدست آورد و اسباب زحمت مردم از این راه فراهم آمد ولی عباسقلی را پس از دو روز داشت آزاد کردند...» (۱)

با وقوع این حادثه مبارزه همه جانبه شاه با همه دستجات سیاسی حتی جامع آدمیت که خود شاه مستبد عضو آن بود آغاز گردید . انداختن بمب به کالسکه شاه و اقداماتی که مجلسیان برای دستگیری بمب اندازان و متهمین بسوء قصد کردند ، سبب شد تا محمد علیشاه و درباریان مستبد بتلافی و عقابله با آزادیخواهان و همه دستجات سیاسی برخیزند درباریان موفق شدند ، محمد علی شاه را اغوا کنند که مجلسیان با اودشمنی دارند ، و سودای بر انداختن و اعدام او را در سر می پرورانند . در این ماجرا عامل سیاست خارجی را نیز نباید نادیده گرفت . عمال روس در سفارت و قزاقخانه نیز در برانگیختن شاه دست داشتند . در مقابل حمایت روس از شاه ، انگلیسیها با اومخالفت و دشمنی میورزیدند و بهمین جهت عوامل ملیون ضد دربار را تقویت میکردند . خان ملک ساسانی ضمن شرح ملاقاتش با محمد علیشاه در اسلامبول مینویسد :

«... محمد علیشاه میگفت : ملك المتكلمين که از زمان شاه شهید با انگلیسیها ارتباط داشت و جیره خوار ظل السلطان بود و برای رسیدن ظل السلطان بسطنت هم کار میکرد [ملك المتكلمين و ظل السلطان هر دو عضو لژ ماسونی بیداری ایران بودند] و توسط اوسید جمال الدین اسدآبادی را بهمین منظور به پترزبورغ فرستادند و امپراطور روس نپذیرفت ، بعد از مردن پدرم باز هم ظل السلطان بخیال سلطنت افتاد و از هیچگونه تحریک و دمیسه خود داری نمیکرد . یکروز ملك المتكلمين در باغ مجلس بالای میز خطابه رفته و فریاد کرده بود محمد علیشاه فلان فلان شده فرار کرد و ایران جمهوری شد . من از آن روز سخت عصبانی شدم و کینه این مشروطه طلبهای مزدور را در دل گرفتم

همینکه روسها فهمیدند که از کارکنان انگلیسیها رنجیده‌ام به آتش دامن زدند... (۱)

عناد انگلیسیها با محمدعلیشاه منحصر ابا منافع سیاسی آنها بستگی داشت یعنی در واقع انعکاس رویه روس مآبانه شاه و دربارش بود. در تعیین جهت سیاست دول بزرگ منافع خاص آنها بر تمام عوامل و ملاحظات دیگر حکومت میکند، و در منطق خشک سیاسی جز این نیز نمیتوان انتظار داشت. دولت‌ها هر چند جابر و ستمگر و فاسد و بدخواه ملت باشند چنانچه منافع ممالک بزرگ را هر عی دارند، از جانب آنها ایمن خواهند بود و نسبت به کردار پلیدشان عکس‌العملی بروز نخواهد کرد. ولی همان دولت‌ها حتی اگر صمیمانه داعیه آزادیخواهی داشته باشند، هرگاه دولت‌های بزرگ را زیر پا گذارند مورد بی‌مهری آنان قرار میگیرند و این است سیاست و اعمال سیاستمداران بزرگ. بر خورد این عوامل مختلف داخلی و خارجی و فعل و انفعال آنها محیط متشنج و پر ماجرائی را به وجود آورد. تندروان بر ستیزه‌جویی خود با دربار افزودند و محمدعلیشاه نیز در ایستادگی خود سخت‌تر گردید. عامه مردم ازار بدون اراده پیشوایان خود بودند که آنها را هر گونه که میخواستند بکار میافزادند و همین امر باعث شد که تا امروز مردم به مشروطه بادیده شک و تردید و بی‌علاقگی بنگرند، در آن زمان آنچه پیشرفت نداشت منطوق استدلال بود. هر کس از مدارا و اعتدال سخن میگفت یا مورد خشم محمدعلیشاه قرار میگرفت و بجرم آزادیخواهی مطرود میگردد و یا از جانب تندروان افراطی به حربه اتهام سازش با دربار محکوم میشد.

در چنین کیفیات هیجان آور قضیه میدان توپخانه در اوایل ذی‌قعدة ۱۳۲۵ (دسامبر ۱۹۰۷ م) پیش آمد. ابوه مردم در میدان توپخانه اجتماع کردند و به شعار دادن «مشروع» خواهی در مقابل «مشروطه» طلبی برخاستند. در نهم ذی‌قعدة (۱۵ دسامبر) گروهی از مستبدین به سوی مجلس هجوم آوردند و چند گلوله شلیک کرده و عربده‌کشان بازگشتند. شایع گردید که محمدعلیشاه قصد بمباران کردن مجلس را دارد. قبل از آغاز بمباران مشروطه‌خواهان خود را برای دفاع و زد و خورد آماده کردند. اکنون باید دید در آن شرایط جامع آدمیت که محمدعلی‌شاه مستبد را عضو خود کرده بود، چه میکرد. در خاطرات

دست نویس میرزا عباسقلیخان، نامه‌ای نقل شده که نویسنده مدعی است آنرا بوسیله یکی از شاهزادگان برای شاه فرستاده است :

«... به فروعات نمی پردازم، موقع خطر است چاره جز ادای حق کلمه و عرض حسابی ندارم. بقای ایران را منحصر بنایقای عمود ملوکانه میدانم و رفع انقلاب را واجب می شمارم، تفرقه مفسدین خانه برانداز را فریضه زمه شاهانه قرار میدهم.

برای رفع انقلاب باعزم خیرخواهانه مقرر فرمائید چند نفر از علماء و چند نفر از وزراء از طرف اعلیحضرت همایونی و چند نفر از وکلا و علماء و رئیس دارالشورای ملی شیدانته ارکانه بشینند و آنچه در لجات و فلاح عامه و بقای ایران رأی دادند، دولت و ملت و سلطنت بدون تخلف اجراء نمایند و این بلای مفسدین را از عموم اهالی مرتفع گردانند...»^۱

در همین دفترچه خاطرات نویسنده جوابی را که گویا محمد علیشاه در زیر نامه نوشته چنین نقل کرده است «... من ابداً سبقت نخواهم کرد، آسوده باشید...»^۲ اصل این نامه و جوابی را که شاه در ذیل آن نوشته بدست نیامد و فقط رونوشتی که میرزا عباسقلی نوشته است، در دفتر خاطرات او ضبط شده است. بهر حال کار محمد علیشاه با مشروطه خواهان از این نوع سؤال و جوابها گذشته بود و شاه مستبد و اطرافیش برای نجات خود جز جنگ و ستیز با مشروطه خواهان راه دیگری نداشتند. و شد آنچه که میبایست میشد.

تشکیلات سری جامع آدمیت، چون تقلیدی از سازمانهای انجمن حقوق داخلی فراماسونری بود،^۳ برای اجرای فعالیتها و مبارزات خود

۱- نقل از دفترچه خاطرات عباسقلیخان آدمیت.

۲- ابناً همین دفترچه.

۳- فراماسونهای جهان از روزیکه فعالیت سیاسی آغاز کردند در کنار سازمانهای مخفی خود، چندین انجمن، کلوب، باشگاه جمعیت خیریه، انجمن تعاونی تشکیل دادند و هنوز هم چنین سازمانهایی دارند. در این سازمانها فراماسونها جلسات نیمه رسمی خود را برگزار میکنند و فعالیتهای روزانه را هدایت می نمایند. در تهران و شهرستانها هم اکنون تعداد زیادی انجمن، باشگاه و جمعیتها بنامهای مختلف و با اجازه نامه رسمی مقامات دولتی تشکیل شده که در جای دیگر از آنها یاد میشود.

تشکیلاتی بنام «انجمن حقوق» بوجود آورد. قبلاً گفته شد که انجمن حقوق نام یکی از ارکان چهارگانه جامع بود، ولی برای اینکه مأمورین نظمیه و دربار مانع فعالیت آن نشوند، ظاهراً سازمان مزبور بصورت تشکیلاتی مستقل معرفی گردید. انجمن حقوق را سلیمان میرزا اسکندری، شاهزاده علیخان اسکندری و انتظام‌الحکماء تشکیل دادند و ریاست آن کماکان با میرزا عباسقلیخان آدمیت بود که در روزنامه حقوق مقالاتی باامضاء «اولاد ایران ۲۷۳» مینوشت.

عباس میرزا اسکندری در این باره چنین مینویسد: «... انجمن آدمیت که در واقع هسته مرکزی انقلاب مشروطیت ایران بشمار میرود، با همت شاه مرحوم شاهزاده علیخان و چند تن از آزادیخواهان دیگر تأسیس یافت و یکی از اقدامات اساسی آن انجمن این بود که پس از ورود اتابک به ایران بهوی نزدیک شد و بمنظور اعتلای ایران و حفظ اساس مشروطه پیشنهادهائی به اتابک داد، اتابک هم تعهداتی کرد. محمدعلیشاه از این قضیه مستحضر شد و بوسیله موقر السلطنه پسر عموی امیرعلائی و مسائل قتل اتابک فراهم گردید ولی دیری نگذشت که خود موقر السلطنه نیز بدست مشروطه خواهان در تهران به دار آویخته شد.

اما سرنوشت انجمن آدمیت چنان بود که با نیرنگ درباریان افراد نامناسبی به انجمن راه یافتند. ناچار بهمت شاهزاده علیخان و سران انجمن آن مؤسسه تعطیل گشت و انجمن دیگری با افراد صالح بنام انجمن حقوق تأسیس یافت که یکی از نشریات آن روزنامه حقوق میباشد و یحیی میرزا و سلیمان میرزا آنرا منتشر میکردند...»^۱

در مدارک جامع آدمیت نامه‌ای بخط سلیمان میرزا بتاریخ ۲۴ شعبان ۱۳۲۵ (۱۹ اکتبر ۱۹۰۶) وجود دارد که این در باره تشکیلات جامع آدمیت و انجمن حقوق در شهر گرگان‌شاه چنین نوشته است:

«قربانت کردم امیدوارم که مزاج مبارک در کمال صحت و استقامت بوده باشد شرحی در کاغذ جناب معتضد الدوله مرقوم شده بود که شیر را سه روزی^۲ محترماً نگاه

۱- نفت و بحرین ص ۴

۲- اشاره بدستگیری میرزا عباسقلیخان در واقعه قتل اتابک است.

توبت کرام
اصبه و ارم که نزاع ساکن در کمال است

توبت کرام

شرفی در کافه جناب سقفه ادم و قوم شده بود و نیر ادم اذی
گاه دانسته معلوم است همیشه شیر در زنجیر نیمه آه ایجا بود و نیر مرد است
و پیر ادم آدیسان را که بر تو دانه نخر نماید اله ادم دانسته هر شیر در
باز آدم را از خلاصه شبهه دور و در کرات آن شش از نخلت با تو
شده و در نوز بقیه کت باقی است با وجود این نسبت شیر آدیسان
اخوان انجمن حقوق تکمیل بنوام در راه ارم کرات آن سقفه
حقوق و اعانه این امروز که روز همیشه در واقع است
مصرف جناب سقفه ادم و تمام اشجار بی انواره همراه فرود آمد
که کسی را در اینجا دست نزنم لیکن بفرماید و سقفه که در جامع
آدمیت آرشه لجهم بقبر امکان سقفه ادم است و شرطیت و آزاده

توبت کرام
اصبه و ارم که نزاع ساکن در کمال است
شرفی در کافه جناب سقفه ادم و قوم شده بود و نیر ادم اذی
گاه دانسته معلوم است همیشه شیر در زنجیر نیمه آه ایجا بود و نیر مرد است
و پیر ادم آدیسان را که بر تو دانه نخر نماید اله ادم دانسته هر شیر در
باز آدم را از خلاصه شبهه دور و در کرات آن شش از نخلت با تو
شده و در نوز بقیه کت باقی است با وجود این نسبت شیر آدیسان
اخوان انجمن حقوق تکمیل بنوام در راه ارم کرات آن سقفه
حقوق و اعانه این امروز که روز همیشه در واقع است
مصرف جناب سقفه ادم و تمام اشجار بی انواره همراه فرود آمد
که کسی را در اینجا دست نزنم لیکن بفرماید و سقفه که در جامع
آدمیت آرشه لجهم بقبر امکان سقفه ادم است و شرطیت و آزاده

داشته اند معلوم است همیشه شیر در زنجیر بوده اما الحمدلله که شیر مشروطیت و آدمیت و پدر تمام آدمیان را که میتواند زنجیر نماید . الحمدلله دانستند که شیر در حبس هم باز آدم سازد و خلاصه بنده در ورود به کرمانشاه شش روز سخت ناخوش شدم و هنوز بقیه کسالت باقی است با وجود این بهمت شیر آدمیان و سایر اخوان انجمن تشکیل نمودم و مدرسه هم باسم کرمانشاهان بتصویب انجمن حقوق واعانه ایشان امروز پنجشنبه بود افتتاح شد اخوان آدمیت مخصوصاً جناب معتمدالدوله وقوامالتجار بی اندازه همراهی فرمودند بنده که کسی را در اینجا درست نمی شناختم لیکن بفریادها و مطالب که در جامع آدمیت آموخته بودم بقدر امکان معنی مساوات و مشروطیت و آزادی و برادری و آدمیت بقدر فهم خود بیان کردم و آدمیان را بهیچان آوردم و تاکنون عدّه آدمیان به پانزده رسیده و تمام اهالی کرمانشاهان خود را در هر کار مثلاً در انتخاب بلدی بحکمیت مجلس حقوق راضی شده اند و مستبدین بهمت اخوان آدمیت بکلی متزلزل هستند .

خدمت تمام اخوان آدمیت مخصوصاً آقا میرزا داود خان و آقا میرزا غلامعلی - خان و حضرت والاعضد السلطان و سایر اخوان آدمیت عرض بندگی و ارادت دارم . مستدعیم که تقریباً سی جلد از کتابهای جلد سبز^۱ اجازه بدهید که بفرستند و از برای انجمن هر دستوری لازم است مرقوم فرمائید . اسامی اخوان کرمانشاهان از اینقرار است :

- ۱- جناب معتمدالدوله
- ۲- جناب قوامالتجار
- ۳- جناب میرزا رفیع خان
- ۴- اخوی میرزا عیسی (برادر سلیمان میرزا)
- ۵- مصطفی خان
- ۶- ابوالقاسم میرزا
- ۷- میرزا عبدالله خان
- ۸- میرزا فرج‌اله خان ناظم پست

۱- منظور مرامنامه و تقاضنامه فراموشخانه ملکم بنام (اصول آدمیت) است .

۹- لطف‌الله میرزا

۱۰- محمد هادی میرزا اخوی مرآت‌السلطان

۱۱- میرزا حسین علیخان

۱۲- میرزا حسن خان

۱۳- میرزا سید خلیل خان

۱۴- رضی‌الملک

۱۵- بنده سلیمان میرزا

این اخوان که بتوسط معتمدالدوله و میرزا رفیع خان و میرزا عبدالله خان و قوام‌التجار وارد شده‌اند و عیسی میرزا بمصداق و انبذر عشیرتک الاقرین بتوسط بنده وارد شده صورت تعهدات و وجوه گمان می‌کنم که مستقیماً بتوسط آنها رسیده یا خواهد رسید. بنده هم اثناء‌اله اگر اجازه دادند و مجلس حقوق و آدمیان تصدیق کردند بعد از رمضان شرفیاب خواهد شد.

حالی‌ه که اهل کرمانشاهان از اخوان و غیره تمام این مطالب را بتوسط بنده منتشر می‌نمایند و بنده از صبح تا غروب مشغول دوندگی و کار هستم تا چه پیش آید. تمام اخوان کرمانشاهان خدمت آدمیان تهران عرض سلام بسیار می‌رسانند راستی بدیع - الحکماء بمیرزا رفیع خان نوشته بود که میرزا مهدی خان و محمد علی خان کتا بفروش مردود شدند. تجدید امانت نمائید بنده که باور نکردم مستدعیم اگر زحمت نباشد شرحش را مرقوم فرمائید زیاده بقربان تمام اخوان آدمیت - سلیمان آدم

کارت عضویت انجمن حقوق با همان النبائی که میرزا ملکم خان برای اصلاح خط فارسی ساخته بود به طبع رسیده و روی آن مصرع «بنی آدم اعضای یکدیگرند» درج گردیده است.

چنانکه گذشت دانش‌آباد و آغاز مبارزه با عباسقلیخان بوسیله انجمن حقوق و سایر مخالفان جامع آدمیت، از روز عزیمت وی از تهران بقصد ایتالیا شروع شد و کار بدانجا کشید که میان منشعین و هیئت مدیره جامع سیزگی و اختلافی شدید افتاد.

منشعین یا مخالفان سابق جامع که مترصد فرصت و وارد آوردن آخرین ضربت به جامع بودند، همدست شده جبهه مشکلی بوجود آوردند و بمبارزه و تبلیغات منظم و دامنه داری پرداختند. در نتیجه وقوع این انشعاب ضربه شدیدی به تشکیلات و مقام معنوی جامع آدمیت وارد آمد که به آسانی جبران پذیر نبود. انجمن حقوق روز ۲۴ ذیقعده ۱۳۲۵ اعلامیه‌ای در روزنامه حبل‌المتین باین شرح منتشر کرد:

به عموم ملت اخطار و اعلام میکنیم از قرار مسموع این انجمن محترم رانسبت میدهند به میرزا عباسقلیخان، ما اعضای این جمعیت محترم از این تاریخ شخص او را نمی‌شناسیم و او را خائن دولت و ملت و مخذل اساس مشروطیت میدانیم و هر يك از اعضاء کمیته که مربوط است به آن دستگاه از انجمن حقوق خارج و آنها را به عضویت نخواهیم پذیرفت.^۱

۲۲ ذیقعده الحرام انجمن حقوق

متن این اعلامیه را انتظام الحکماء نوشت و عبدالله کاوه مأمور درج آن در جراید گردید. بدنبال این اعلامیه، اعلان دیگری بدین شرح انتشار یافت:

دهیست محترم انجمن حقوق که در مقام حفظ مراتب مشروطه خواهی از بدل حال و جان خود دریغ نداشته و ندارند و به همت و همراهی متحدانه خویش بهیچوجه قصوری در وظیفه انسانیت ننموده‌اند، این اوقات بواسطه بعضی حرکات قبیحه که از کمیته میرزا عباسقلیخان بروز کرده همچه تصور و مشهور افتاد که اعضاء این انجمن جزو کمیته هستند.

چند روز قبل اعلانی در روزنامه مقدسه حضور مبارک آقایان عظام عرض و اظهار شد. محض تصریح و توضیح مجدداً اعلان و اخطار می‌شود که اعضاء متحده انجمن حقوق تبری از آن کمیته می‌جویند و وجهاً من الوجوه با اشخاص که حالیه نیابت از طرف

۱- در اعلامیه چاپ شده در حبل‌المتین جمله «... و او را خائن دولت و ملت و مخذل اساس مشروطیت میدانیم» حذف شده ولی در متن اصلی که در اختیار نگارنده است جمله فوق نوشته شده.

میرزا عباسقلی خان دارند ارتباط ندارند و آنها را جزو انجمن حقوق نمی‌شناسند .
 بخصوص بلیط سابق اعضاء را تغییر داده از غره‌ی الحجه الحرام ۱۳۲۵ بلیط اعضاء جدید
 داده می‌شود و پشت بلیط بمهر مخصوص مدیر انجمن ممهور است . هر کس قبل از این
 تاریخ بلیط انجمن را مستمسک عضویت قرار دهد از درجه اعتبار ساقط خواهد بود .
 انجمن حقوق و باین ترتیب ضربه قطعی دیگری به جامع آدمیت وارد آمد و آن انجمن
 متلاشی شد .

چنانکه گفته شد، محمدعلیشاه نیز برای تحکیم پایه‌های متزلزل
 سلطنت خود به جامع آدمیت روی آورده بود و خیال میکرد
 فراماسون شد بمحض اینکه عضو این جمعیت شد ، درهای سفارت انگلیس
 بروی او باز خواهد شد و یا انگلیس آب‌ها دست از مبارزه
 با او بر خواهند داشت . از اینرو ابتدا با وساطت اعضاء جامع آدمیت شفاهاً
 تقاضای عضویت آنرا کرد و بعد تقاضای خود را کتباً عنوان نمود . میرزا عباسقلیخان
 در جواب وی نوشت : «... تومیخواهی آدم بشوی به من سر بسیاری ولی من نمی‌خواهم
 به تو تسلیم بشوم ، هر چه میگویم همان است و پس . گفتیم وزیر مخصوص را تبدیل
 به سردار منصور بکن ، قبول فرمود ...^۱ ، البته این جملات را عباسقلیخان عیناً در
 دفتر یادداشت‌های روزانه خویش نقل کرده است . ولی آیا حقیقتاً چنین جمله‌ای را
 می‌توان به شاه مستبدی چون محمدعلیشاه نوشت یا نه؟ سئوالی است که جواب آنرا در اسناد
 محمدعلیشاه اگر باقی مانده باشد می‌توان جست .

عون الممالک در یکی از دفاتر خاطرات خویش می‌نویسد : «... این روزها
 ترتیب جامع در رونق است . همه به التماس حاضر می‌شوند چنانچه علاء الملک در
 منزل سردار منصور گیلانی مرا به اطاق دیگر خواسته تملقات فوق‌العاده کرده است که
 من مشروطه طلبم . کاغذی که پرنس ملکم خان در اسلامبول باو نوشته بود بمن داد که
 بین ، من با او اتحاد دارم . . . حتی از شاه چندی است که واسطه می‌آید . میرزا

عباسقلیخان بعد از چند جور رد کردن و عذر آوردن و اتمام حجت قبول کرد به شرطها و شروطها . همه را حاضر شده از هر صنفی دو نفر مأمور کرد ، بعد از دو روز انکار و تحاشی قبول کرد ...^۱ .

میرزا عباسقلیخان در دفترچه خاطراتش شرح ورود محمد علیشاه را بجامع آدمیت و فراماسون شدن او را نوشته است که خلاصه آن نقل میشود :

... پس از آنکه محمد علیشاه این دستخط را [منظور دستخط ۲۹ شعبان ۱۳۲۵ است] داد و حاضر شد بهدارال شورای ملی برود و قسم یاد کند که بامشروطه هرگز مخالفت نکند و تعنی کرده که با دادن این دو امتحان تغییر ناپذیر مرا به آدمیت قبول نمائید . این خادم هم تشکیل جامع فوق العاده ای داده با جمعی از اشراف اهالی ایران که داخل حزب آدمیت بودند شوری نمودم . عموماً گفتند منتهای آرزوی اهالی ایران همین است که پادشاه تا این درجه خود را حاضر کند زیرا تاکنون چنین اقدامی از هیچ پادشاهی ظاهر نشده است . تصور میکنم این پادشاه خیلی خوشبخت باشد که معنی خلقت خود را که با سایر افراد نوع بشر شراکت دارد فهمیده است و خود را از يك سرشت مخصوص تصور نمیکند . خادم آدم نیز صورت فرمائی از جامع مقدس آدمیت نگارش داده و چهارده نفر از آدمیان را مأمور کرده که در سلخ رمضان ۱۳۲۵ بحضور پادشاه بروند و هر گاه به اقدام و اجرای تمام کلمات و نکات مفاد مندرجه فرمان مزبور خود را حاضر میکند آنوقت اصول مقدس آدمیت را به پادشاه الفاء نمایند والا ایشان به پادشاهی خود مغرور و ما به آدمیت خود قانع باشیم^۲ دستوری که از جامع صادر شد مبنی بر این بود که هیئت مزبور به حضور شاه برساند . شاه قرآن را بدست بگیرد و ایستاده قسم یاد کند که دبه حقایق منوره قرآن مجید با ایمان پاك و نیت صادق قسم میخورم که از تاریخ ذیل الی پایان عمر به خلاف دستور مقدس آدمیت رفتار نکنم ، و اجرای تمام نکات و دقائق مندرجه اصول آدمیت را جزئاً جزئاً بر زمه شاهانه خود واجب بدانم و هر گاه خدای ناخواسته در اجرای

۱- خاطرات عون الصالح از مجموعه اسناد پرویز صدیقی

۲- دفترچه خاطرات میرزا عباسقلیخان سال های ۱۳۲۴ و ۱۳۲۵ از اسناد

خانوادگی آدمیت .

تعهدات خود نکول کنم در دنیا و آخرت از حول و قوه خداوند قادر منقسم بی بهره نصیب باشم» بعد از ادای سوگند حاجی ندیم باشی [پدر دکتر غلامحسین خوشبین] اصول آدمیت را از اول تا الی آخر القاء نماید و نیز «در نزول این برکت خاصه که موجب استقلال ابدی سلطنت مشروطه ایران است هر يك جداگانه با پادشاه دست موافقت ابدی دائمی حقیقی بدهند و شهادت خود را در همین صفحه بنویسند و مهر کنند»

میرزا عباسقلیخان سپس مینویسد: «... بر حسب دستور صادره هیئت مزبور بحضور شاه رفتند ایشان را برای اجرای دقائق فرمان حاضر دینده بمأموریت خود عمل کرده علاوه بر امضاء پادشاه همگی شهادت خود را نگارش داده سند دیگری اخذ و مراجعت کردند.» از قول پدر دکتر غلامحسین صدیقی نقل میکنند، هنگامیکه محمد علیشاه برای قسم دادن حاضر میشد، میرزا عباسقلیخان پیش از پاتزده دقیقه او را معطل کرد. محمد علیشاه بشدت عصبانی گشت و بمصطفی خان وزیر تشریفات با تغییر و تشدد گفت «چقدر باید صبر کنم» قبل از اینکه شاه را باطاقی که برای قسم دادن آماده کرده بودند ببرند، میرزا عباسقلی خان پارچه سیاهی روی خود انداخت چنانکه در ظاهر بهیچوجه دیده نمیشد و فقط قرآنی که در دست او بود قابل رؤیت بود. وقتی شاه با غرور و نخوت وارد آن اطاق شد، از دیدن شخصی که لباس سیاه پوشیده و قرآنی بدست داشت، ناگهان تغییر حالت باو دست داد. عون الممالک درباره این واقعه چنین مینویسد:

«... شب سلخ رمضان ۱۳۲۵ مأمورین هنگامیکه در خدمت جناب والی ولایت حاضر شده، ساعت دو و نیم حرکت کردند و به قرار ذیل:

ندیم باشی، میرزا محمد باقر مجتهد مازندرانی، ناظم العلماء ملایری، سردار منصور گیلانی، وزیر تشریفات مصطفی خان، میرزا محمود اصفهانی وکیل مجلس، یمین نظام، نصر الملک، عون الممالک، مصدق الممالک، انتظام الحکماء، معتمد الدوله،

۱ - در کتاب فکر آزادی نوشته شده (والی ولایت) اصطلاح اصول آدمیت برای رئیس جامع آدمیت یا امین کل (منظور میرزا عباسقلیخان است) بود.

رکن السلطنه، شیخ ابراهیم وکیل خمسہ و موقر السلطنہ از محارم شاه. هیأت مزبور با درشکہ رفتہ درب اندرون در آنجا پیادہ داخل عمارت شدند. از آنجا وارد تالار محقری شدہ ہمہ ایستادہ، شاه ہم ایستادہ بطرز مرقوم در دستور العمل مشغول قسم شدند بعد از ادای قسم روی صندلی حصیری محقری نشستہ ہمہ را امر بہ جلوس دادند، ہمہ نشستند. حاجی ندیم باشی اصول آدمیت [کہ همان کتاب قانون اساسی فراموشخانہ ملکم بود] از ابتدا تا انتہا قرائت کرد. بعد شاه در حاشیہ نیم ورقی دستخط کردند کہ القاء شدہ است. شہزادہ رکن السلطنہ ضامن آدمیت شاه شد. در حاشیہ ندیم باشی شرحی نوشت کہ بمأموریت خود عمل کردم. عموماً شانزدہ نفر سوای شاه پانزدہ نفر مہر کردند.

ساعت چہار برخاستہ بہ منزل میرزا عباسقلیخان مراجعت کردیم... محمد علیشاہ شرح ذیل را نیز در تأیید قبول اصول آدمیت و پشتیبانی از سلطنت مشروطہ بخط خود نوشت و توسط امناء نزد رئیس جامع فرستاد :

بسم الہ لا قوت الا باللہ

این چند کلمہ مکنونات خاطر مقدس خود را کہ دال بر انصاف بہ صفات آدمیت است از برای زیب دفتر جامع آدمیت را یادگار میگذاریم و شکر منعم حقیقی و پروردگار عالمیان ہستم کہ تمام اوصاف آدمیت را کہ در ذات مقدس ما بودیہ گذاشتہ است ظاہر و بہ نشر آن حاضر شدیم و از روی واقع شاه آدمیانم فرمود کہ میدا نیم امروز جمعی از روی واقع خیر خواہی باطنی و مقدسانہ ما را در حفظ استقلال سلطنت مشروطہ صحیح و انتظام مملکت خودمان در رفاه حال رعایا نمیین نمودند و از این بہ بعد قطع نظر از مراتب نعمت خواہی جدأ خود را فدوی این مکنونات مقدسانہ خاطر شاہانہ و شخص ما کہ حامی و مقوی این اساس ہستیم میدا شد. از پادشاہ مطلق و باطن اولیای حق نشر یفہ شریف آدمیت را بر قامت ملت خواہ خود ابد الہر پایدار و از خداوند توفیق آدمیان را در مساعدت فدویانہ واقعی باین نیات مقدس ملتہم ہستیم. الہم اجعل عواقب امور ناخیر آہ محمد و علی و عترتہا الطاہرین و صل اللہ علیہم اجمعین لیلہ القدر ۲۵ ۱۳۲۵

سپهر دولت

باجه کیم برکت ما نترکوه و مال برکت

بدرین روز از کتب و نغمه کتب و کتب

و کتب و کتب و کتب و کتب

و کتب و کتب و کتب و کتب

و کتب و کتب و کتب و کتب

و کتب و کتب و کتب و کتب

و کتب و کتب و کتب و کتب

و کتب و کتب و کتب و کتب

اعتراف نامه محمد علیشاه
بعد از فراماسون شدن

شاه پس از اینکه این قسم نامه و اعتراف نامه را نوشته و بدست قدیم باشی داد ، از حضار خدا حافظی کرد و تالار را ترک نمود .

امانای آدمیت سپس صورت جلسه فراماسون شدن محمد علیشاه را نوشته بدست مصطفی خان وزیر تشریفات دادند تا بامضاء او برساند . شاه در بالای صورت جلسه (ماسون) و (آدم) شدن این جمله را نوشت : «بطوریکه نوشته شده رفتار و القاء شد

محمد علیشاه قاجار، اینک متن سند فراماسون شدن محمد علیشاه !!

فریضه امانت و مأمورین از جامع مقدس آدمیت است پس از شرف اندوختن حضور مبارک بندگان اعلیٰ حضرت اقدس شهر یاری خلداله ملکه و سلطانه بدون تخلف عموماً خود را در اجرای شرح ذیل مکلف دانسته بعد از القاء تمام نکات و دقائق مشروحه پادشاه را علمدار استقلال ایران و شاه آدمیان بدانند - و باید قرآن مجید را با عظمت متصوره در شرع مقدس به دست مبارک شاهانه گرفته رو بقبله اسلام بایستند و بفرمایند که در آن بشهادت ارواح مقدس انبیاء مرسلین و ملائکه مفرین و به عظمت خداوند ذوالجلال جلاله و به حقایق منوره قرآن مجید با ایمان پاک و نیت صادق قسم میخورم که از تاریخ ذیل الی پایان عمر به خلاف دستور مقدس آدمیت رفتاری نکنم و اجرای تمام نکات و دقائق مندرجه اصول مقدس آدمیت را جزءاً جزءاً بر ذمه شاهانه خود واجب بدانم و هر گاه خدای ناخواسته در اجرای تعهدات حضرت خود نکول نمایم در دنیا و آخرت از حول و قوه خداوند قادر منتقم بی بهره و نصیب باشم - بعد از ادای قسم فوق باید جناب مستطاب ندیم باشی با کمال ادب شمرده و اصول آنرا از اول الی آخر به ذات مقدس شاهنشاه ایران القاء نماید و وجه تعهد شاهانه را که یکپهزار مثقال طلاست اخذ نموده با نهایت تعظیم و تکریم تبریک عرض کنند - و نیز در نزول این برکات خاصه الهیه که بر حسب استقلال ابدی سلطنت مشروطه دولت علیه ایران است عموماً دست مبارک شاهنشاه را ببوسند و هر یک جداگانه پادشاه آدمیان دست مواحدت دائمی حقیقی بدهند و شهادت خود را در همین صفحه امضائیه بنویسند و مهر نموده و مرخص شوند - اسامی حاضرین بحضور اقدس شاهانه از قرار شرح ذیل است :

جناب حاجی ندیم باشی - جناب آقا میرزا محمد مجتهد - جناب ناظم العلماء - جناب آقا شیخ ابراهیم زنجانی - جناب وزیر تشریفات - جناب سردار منصور - جناب نصر الملک - جناب عین النظام - جناب مصدق الممالک - جناب انتظام الحکماء - جناب عون الممالک - جناب آقا میرزا محمود تاجر اصفهانی - نواب اشرف والارکن السلطنه که ضامن وجود مقدس شاهانه در مقام آدمیت خواهند بود - نواب اشرف والامعتمد -

الدوله - اعليحضرت اقدس شاهنشاه ايران خلدالله ملكه وسلطانهم يك نفر از مخصوصين و محارم پاكيزه نهاد شاهانه كه موقر السلطنه خود بود ، براي توضيح جسارت ميشود كه غير از امناء و مأمورين محترم جامع مقدس آدميت احدی در آن محضر مقدس حق شرف اندوزی و حضور ندارد في ليله غره شهر شوال الصكرم ۱۳۲۵ هـ .

در حاشيه نامه نوشته شده است كه «تاريخ ليله غره شهر شوال ۱۳۲۵ اين بنده حاجي نديمباشی كه مقتخر به آدميت هستم القاء مراتب مقرره اصول آدميت را بر ذات ملكوتی صفات اقدس شاهنشاهی اردو احنا فداه نمودم بشمام مراتب اقرار فرمودند و با انوار مقدمه آدميت كه امناء و مأمورين جامع عقدس آدميت بودند شهادت بر مراتب مرقوم دادند» در ذيل اين جمله چهارده فقره از امناء آدميت سند فراماسون شده محمد عليشاه را مبر کرده اند و در کنار قسم نامه اين جمله نيز نوشته شده است ضمانت آدميت دائمی اعليحضرت اقدس همايونی خلدالله بر نمد آدميت اينجانب از فرائض عالم آدميت است - ركن السلطنه^۱ .

پس از انجام اين تشریفات و گرفتن يك هزار مثقال طلا از محمد عليشاه خبيس ، ميرزا عباسعليخان دستوری نوشت و برای همه ياران خود فرستاد و از همه اعضاء جمعيت و پيروان خود خواست تا از محمد عليشاه حمايت کنند ، متن دستور چنین بود :

«خدمت عموم آدميان قرب سلطنت كبرای تصديع القاء ميدهد كه بر حسب نهدات اصول مقدس آدميت كه هر يك بزبان خود بقصد انشاء جاری فرموده ايد بر همه فرض متحم و بر بنده ياد آوری آن از فرائض حتميه است كه از قرب سلطنت كناره مجوئيد كه ميادا خدای ناخواسته و سوسه برخی بی خبران از عرصه پلتيك وقت و نا بينايان اتوار نيكنامی رأی پادشاه را از منهنج حقيقي عدل و ترقی ايران و حفظ استقلال دولت و سعادت خدا داره منحرف نمايد كه گفته اند :

بنبوت اند ملوك اندرین پنج سراي كمنون كه نوبت توست ای ملك بعدل گرای

حوزه خادم آدم - اولاد ايران ۲۷۳

۱ - اصل اين سند دره يان اسناد جامع آدميت بدست نيامد ، اما در بين اسناد مرحوم عباس اقبال فتوکپی آن موجود بود كه سالها قبل نسخهای از آن تهیه شد است .

Handwritten text at the top of the page, including a signature and date.

Main body of handwritten text, likely a historical document or letter.

این سند تاریخی که برای نخستین بار نقل می شود حاوی دستور جامع آنمیت، مهر و امضاء چهارده نفر از حاضرین و امضاء محمد علی شاه میباشد.

Table with handwritten entries, possibly a list of names or titles.

Vertical handwritten text on the right margin.

در همین ایام برای مدت کوتاهی بین شاه و درباریان مستبد و مشروطه خواهان و آشتی موقت، روی داد. در هفدهم ذی‌قعدة ۱۳۲۵ شاه و نمایندگان هر يك قسم نامه‌ای امضاء کردند که شاه از مشروطیت و قانون اساسی پشتیبانی کند و نمایندگان هم در مقابل حقوق سلطنت را محفوظ و محترم دارند، این آتش پس موقت سبب شد تا شاه و اعلان نامه‌ای در پایتخت منتشر کند. این اعلان که بصورت (تعهد نامه کتبی) بود روز ۲۹ رمضان ۱۳۲۵ انتشار یافت.

این است مکتوبات خاطر مقدس ما - از برای اطمینان عامه ملت. جراید اجازه طبع دارند

هوالمك المقتدر

هیچ لازم نمیدانیم که حسن نیت و شراکت و مساعدت خودمان را در حفظ استقلال دولت مشروطه سلطنت ایران تجدید و تشریح فرمائیم - که برای آبادی ملک و ترقی عامه خلق و اطمینان عموم طبقات چه طریقه‌هایی نگفتنی در خاطر ملوکانه ذخیره کرده و هیچ دقیقه را که وظیفه خاصه سلطنت مشروطه خودمان است فروگذار نفرموده‌ایم. با همه مساعدتهای ظاهر و باطن بجه دلیل برخی مرعوب و اوضاع از هر جهت معشوش در پیشرفت امور مدوخته سدهای مخالف بسته شده واحدی در اجرای مأموریت خود جد وافی بکار نمیبرده.

اینک برای مزید اطمینان کلیه اهالی ایران بالفات غیبیه الهیه بر ذات مقدس همایونی مسلم گردیده که بصراحت آشکار دستخط بفرمائیم - که در کلیه امور ترقی اهالی ایران هر گونه اقداماتی که مبنی بر عقل و علم و رفاه حال رعیت و ترقی ملت و آبادی مملکت و فلاح عموم و حفظ استقلال دولت و سلطنت مشروطه ماست خود را بهترین مقوی دانسته و نهایت بذل توجه را در انتظام کلیه امور خواهیم داشت.

و نیز اکیداً بتمام وزرای مسئول امر میفرمائیم که بر طبق قوانین مشروطه منتهای جد و قابلیت خود را در ترقی و فتح امور مشهود و معمول بدانند - و هر چه زودتر اسباب آسودگی همه را ندارک نمایند که ما بذاته صدق و شریک تنظیم امور همه ادارات و

(Faint handwritten header text)

(Large vertical handwritten text on the right side)

به نام خداوند یکتا
 در این کتب که در این زمان
 در ایران باقی است
 و در کتب دیگر که در
 سایر بلاد است
 و در کتب که در
 اروپا است
 و در کتب که در
 هند است
 و در کتب که در
 چین است
 و در کتب که در
 سایر بلاد است
 و در کتب که در
 اروپا است
 و در کتب که در
 هند است
 و در کتب که در
 چین است
 و در کتب که در
 سایر بلاد است
 و در کتب که در
 اروپا است
 و در کتب که در
 هند است
 و در کتب که در
 چین است
 و در کتب که در
 سایر بلاد است

مقوی پیشرفت آن خواهیم بود. بتاريخ رمضان ۱۳۲۵ محمد علیشاه^۱

اما انتشار این دستخط شاهانه نتوانست کمکی به بایرداری قول و تعهدات شفاهی و کتبی محمد علیشاه بنماید. شاه بعد از مدت کوتاهی بار دیگر با مشروطه خواهان به ستیز پرداخت و حتی از دشمنی با جامع آدمیت هم دریغ نکرد.

عباسقلیخان در دفترچه خاطراتش نوشته است: «... در تاریخ سه شنبه بیست و سوم جمادی الاول ۱۳۲۶ هـ (۲۳ ژوئن ۱۹۰۸) محمد علیشاه که نقض عهد با عموم اهالی ایران را روا دید و قسم‌ها و مواعیق خود را فراموش کرد، مجلس شورایی ملی و مسجد سپهسالار مرحوم را به راهنمایی روس و اقتضای پیشرفت سیاست انگلیس به توب بست، هیئتی را مقتول و جمعی را محبوس و برخی را نفی بلد کرد، وعده‌ای از مجلسیان به دست میر غضنبر سپرد و جمعی از جلادان و نظامیان بی علم و خیر از مقدرات امر روزی دنیا را به حکومت‌های ولایات منصوب و به غارت مال و هتک ناموس مردم ایران مأمور کرد...^۲ و بدین ترتیب دوران فراموشی شدن محمد علیشاه پایان یافت.

اسامی اعضاء جامع آدمیت

درین اسناد جامع آدمیت قسم نامه ۳۱۴ نفر از

کسانیکه به عضویت فراموشخانه سوم و سازمان

شبه فراموشی درآمده بودند، ضبط شده است. هر عضوی دو یا سه و بدفعات ضامن و معرف داشته که ذیل قسم نامه او را اعضاء و مهره‌های کرده‌اند. از روی اوراق قسم نامه‌ها با توجه به مشاغل و حرفی که این افراد داشته‌اند، میتوان اعضاء جامع را بدین طریق طبقه بندی کرد:^۳

۱ - نمایندگان دوره اول مجلس شورایی ۱۶ نفر

۲ - رجال و سرشناسان ۱۳۵ و

۱ - يك نسخه ازین اعلان نامه شاه در اختیار نگارنده است.

۲ - نقل از دفترچه خاطرات سال ۱۳۲۵ درمیان اسناد خانوادگی آدمیت.

۳ - کلبه اوراق قسم نامه و تعهدات کتبی که بخط و مهر و اعضاء اعضاء آدمیت است، در اسناد خانوادگی آن مرحوم نگهداری میشود.

۲۰ نفر	۳ - شاهزادگان
۱۱ »	۴ - اطباء
۳ »	۵ - هنرمندان
۱۲ »	۶ - نظامیان
۱۳ »	۷ - بازرگانان
۱۴ »	۸ - روحانیون
۹۰ »	۹ - افراد طبقه متوسط

در بین اعضاء جامع آدمیت عده‌ای از آزادخواهان و روشنفکران ، جمعی از مستبدین بنام مثل سالارالدوله ، عین‌الدوله و دیگر شاهزادگان دشمن آزادی و مشروطیت و غیره ، و بالآخره بعضی از طبقات مختلفی که در اداره مملکت و یا صنوف مختلف مؤثر بودند ، وجود داشتند که اینک برای نخستین بار اسامی آنها را نقل میکنیم :

- ابراهیم زنجانی - شیخ (پسر محمد هادی زنجانی)
 ابراهیم خان طیب طائی (پسر میرزا سید علی طیب)
 ابراهیم خان - (پسر عبدالله خان)
 ابراهیم خان - میرزا (پسر حاج حسنعلی خان)
 ابراهیم - میرزا (پسر میرزا داود تفرشی)
 ابوالحسن خان - میرزا (پسر میرزا اسماعیل خان)
 ابوالحسن خان - میرزا (پسر میرزا زین العابدین مستوفی نوری)
 ابوتراب خان لرستانی - میرزا (پسر ؟)
 ابوالقاسم خان - میرزا (پسر ؟)
 ابوالقاسم خان علی آبادی (پسر میرزا جعفر علی آبادی)
 ابوالقاسم خان - میرزا (پسر مصدق الممالک)
 ابوالقاسم - میرزا (پسر حاج سید مرتضی تبریزی)
 ابوالقاسم میرزا قاجار (پسر ؟)

- ابوالقاسم خان - میرزا (پسر میرزا زین العابدین خان)
- ابوالقاسم طباطبائی - میرزا سید محمد (پسر میرزا سید محمد طباطبائی)
- احمدخان - میرزا (پسر میرزا علی اصغر خان منتخب الممالک)
- احمدخان - میرزا (پسر حاج میرزا عبدالباقی طبیب)
- احمدخان - میرزا (پسر؟)
- احمدخان - تفرشی - میرزا (پسر؟)
- احمد - سید (پسر حاج سید حسن)
- احتشام السلطنه - میرزا محمودخان (پسر رحیم خان قاجار دولو)
- احتشام الملك - میرزا غلام حسین خان (پسر حاج امجدالدوله)
- اسمعیل خان - آجودانباشی توپخانه (پسر میرزا علی اکبرخان آجودان باشی)
- اسداله خان - میرزا (پسر میرزا حمیدخان کردستانی)
- اسداله خیاط - میرزا (پسر میرزا عباسقلی تهرانی)
- اسداله خان - میرزا (پسر خداهرادخان)
- اسداله اصفهانی (پسر؟)
- اسدالله میرزا (پسر شاهزاده محمدحسن میرزا)
- اسعدالسلطان - میرزا ابوتراب خان (پسر میرزا ابوالقاسم قزوینی)
- اسکندر میرزا (پسر؟)
- اعتصام السلطنه - دوستعلی خان (پسر دوست محمدخان اعتصام السلطنه)
- اعتماد دیوان - میرزا هدایتاله خان (پسر عباسقلی خان ارباب)
- اعظام السلطنه - حسینقلی میرزا (پسر؟)
- آقا محمد ابراهیم ناچر (پسر خداداد)
- اقدارالدوله - میرزا محسن خان علی آبادی مازندرانی (پسر میرزا محمدباقر مستوفی)
- آقاخان - میرزا آجودان همایون (پسر میرزا محمدخان)
- امجدالذاکرین - مصطفی (پسر؟)

امین السلطان - میرزا عبداله خان (پسر میرزا علی اصغر خان اتابک)

امین الملک - دکتر اسمعیل خان (پسر ؟)

امین خلوت - میرزا حسینعلی خان (پسر میرزا ابراهیم خان معاون الدوله)

امین العداله - میرزا حسینخان (پسر میرزا کاظم خان امین العداله)

امیر اعظم - نصرت اله خان (پسر وجیه الله میرزا سپهسالار)

انتخاب السلطنه - میرزا ابوالحسن خان (پسر میرزا محمد خوش نویسن گلپایگانی)

انتظام الحکماء - میرزا علی خان - (پسر ؟)

باباخان تفرشی - میرزا (پسر میرزا عبدالمجید)

باصر السلطنه - میرزا علی اکبر خان (پسر قوام دفتر)

بدیع المتکلمین - سید رضا (پسر حاج سید حسن واعظ)

بدیع المعالک - سالار جنگ (پسر حارم الدوله)

برهان الدوله - میرزا ابوالقاسم خان (پسر حیدرقلیخان)

بشیر السلطنه - میرزا یوسف خان (پسر میرزا مهدی خان لشکر نویسن)

بقراط الدوله - میرزا مهدی خان (پسر حاج میرزا یحیی طیب)

بنان الدوله - میرزا کریم خان (پسر میرزا فضل الله هازندرابی نویسن)

ترجمان الدوله - میرزا آقاخان (پسر میرزا باباخان)

جعفرقلی سرتیپ - حاجی (پسر محترم السلطان سالار مکرم)

جلال الدین میرزا (پسر شاهزاده مرآت الدوله)

جلال الحکماء - میرزا اسداله خان نویسن (پسر ؟)

جمشید - میرزا (پسر حبیب خان ساعد الدوله)

جهانشاه - میرزا (پسر سیدالملوک میرزا)

حبیب اله خان (پسر میرزا شیخ علی رشتی)

حبیب اله خان - میرزا (پسر میرزا ابوالحسن خان کرمانی)

حبیب اله خان - میرزا (پسر ؟)

- حیب‌الد خان عراقی - میرزا (پسر میرزا سید رضا عراقی)
 حسن خان (پسر محسن خان از طایفه زندیه)
 حسن - شیخ (پسر شیخ محمد باقر یزدی)
 حسن خان - سید (پسر آقا سید محمد طاهر توپسر کانی)
 حسن علی خان - میرزا (پسر کر بلائی جمفر ناجری)
 حسن خان طیب - میرزا (پسر حاج میرزا محمود خان)
 حسن خان - میرزا (پسر میرزا معصوم ممیز الممالک)
 حسن خان - میرزا (پسر میرزا ابوطالب مازندرانی)
 حسن خان - میرزا (پسر رجبعلی خان)
 حسن خان قزوینی - میرزا (پسر؟) دائی نصر الملک
 حسین - میرزا (پسر میرزا مهدی کاشانی)
 حسین خان (پسر آقا اسماعیل تهرانی)
 حسینعلی میرزا (پسر نصرالله میرزا)
 حسین خان - میرزا (پسر حاج محمد حسین کاشانی)
 حسین توپسر کانی - میرزا (پسر محمد طاهر توپسر کانی)
 حسین خان میرپنج - میرزا (پسر میرزا علی اکبر خان آجودان باشی)
 حسین قزوینی - میرزا (پسر ابوتراب)
 حسین خان - میرزا (پسر میرزا محمود خان مستوفی گرکانی)
 حسین خان سرهنگ (پسر؟)
 حسین خان - میرزا (پسر؟)
 حشمت خلوت - میرزا علی اصغر خان (پسر انتصار السلطان)
 خان بابا خان کلانتر (پسر میرزا ذکی خان کلانتر)
 خبیرالصنایع - میرزا مهدی خان (پسر میرزا سلیمان خان)
 خلیل - میرزا (پسر آقا سید مهدی)

داود خان علی آبادی - میرزا (پسر میرزا محمد حسین) .

داود خان - میرزا (پسر میرزا حسن خان) .

دبیر خلوت - میرزا یوسف خان (پسر میرزا مصطفی خان وقارالدوله) .

دبیر همایون - میرزا محمد علی خان (پسر میرزا هاشم خان) .

ذکاء الملک - میرزا محمد علی خان فروغی (پسر میرزا محمد حسین فروغی ذکاء الملک) .

رضا خان - میرزا (پسر میرزا محمد خان) .

رضا خان تبریزی - حاجی میرزا (پسر میرزا عبدالجلیل) .

رضی الملک (پسر ؟) .

رفیع خان - میرزا (پسر حاج محمد حسن) .

رکن السلطنه - محمد رضا خان (پسر ناصر الدین شاه) .

سالار امجد - محمد حسین خان (پسر سردار امجد طالش) .

سراج لشکر - ابراهیم خان (پسر محمد خان) .

سردار مدحت - عباسقلی خان جلایر (پسر ؟) .

سردار مخم - محمد خان لاریجانی (پسر عباسقلی خان سردار) .

سردار منصور - فتح اله خان (پسر محمد علی خان سردار منصور سپهدار) .

سعد الملک - میرزا مهدی خان (پسر محمد حسن خان ساعد الملک) .

سلیمان خان - میرزا (پسر میرزا علی مستوفی آشتیانی) .

سلیمان خان - میرزا (پسر فرج الله کجوری) .

سلیمان میرزا قاجار (پسر شاهزاده محسن میرزا) .

سید الحکماء - میرزا سید یحیی (پسر میرزا علی محمد لاریجانی) .

سیف اله خان (پسر سالار منصور) .

شجاع الدیوان - میرزا ابوالقاسم خان (پسر مهدی شجاع دیوان بختیاری تفرشی الاصل) .

شرف الدوله - میرزا ابراهیم خان تبریزی (پسر ؟) .

شریف العلماء - سید ولی اله (پسر آقا سید احمد خلخالی) .

شعس الدین (پسر علی) .

شوکت الموزراء - میرزا اسدالمخان (پسر لطفعلیخان) .

شهاب العمالک - میرزا امان‌الله‌خان (فیض‌الله‌خان اصفهانی) .

صادق میرزا (پسر بهرام میرزا معزالدوله) .

صحت‌الدوله - محمد اسمعیل‌خان (پسر میرزا عبدالباقی) .

صدرالمعالی مازندرانی (پسر ؟) .

صدق السلطنه (پسر حاج میرزا عبدالله) .

ظاهر تنکابنی - میرزا (پسر ؟) .

ظاهرخان مازندرانی - میرزا (پسر میرزا محمود) .

عباسخان - میرزا (پسر ندیم باشی) .

عباسخان - میرزا (پسر عبدالله‌خان طالقانی) .

• - • (پسر میرزا ابوالقاسم) .

• - • (پسر ؟) .

• - • (پسر سید جعفرخان مازندرانی) .

عباسقلی‌خان - میرزا (پسر امان‌الله بیگ) .

عباسقلی‌خان (پسر میرزا مهدی‌خان تبریزی) .

عباسقلی میرزا قاجار (پسر شاه‌مراد میرزا) .

عبدالله‌خان - میرزا (پسر میرزا ابوالقاسم وزیر کرمانشاهی) .

عبدالله - سید میرزا (پسر حاج آقا بابا تهرانی) .

عبدالرحیم کاشانی - سید (پسر حاج سید مهدی کاشانی) .

عبدالرحیم‌خان (پسر ملا محمد علی) .

عبدالکریم - میرزا (پسر آقا غلامعلی ناچر مازندرانی) .

عضدالسلطان - ابوالفضل میرزا (پسر مظفرالدین‌شاه) .

علی‌الدوله - میرزا احمد خان (پسر امیر نظام محمد رحیم خان) .

- علی اصغر - میرزا (پسر میرزا زاده کردستانی)
- علی اصغر خان - میرزا (محمد حسین شیرازی)
- علی اصغر خان - میرزا (پسر میرزا باقر خان)
- علی اصغر خان - میرزا (پسر ؟)
- علی اصغر خان زرین کفش - میرزا (پسر میرزا ازمان کردستانی)
- علیرضا - میرزا (پسر محمد علی)
- علی زرنندی - شیخ (پسر ؟)
- علی خان - میرزا (پسر حاج مؤید الحکماء)
- علی خان تنکابنی - میرزا (پسر ؟)
- علی خان - میرزا (پسر محمد حسین)
- علیخان - میرزا (پسر محمد ولی خان سپهدار تنکابنی)
- علی خان - میرزا (پسر رجبعلی خان)
- علیخان - میرزا (پسر آقا لطفعلی)
- علیخان - میرزا (پسر میرزا حسنخان)
- علیخان - شاهزاده (پسر شاهزاده محمد طاهر میرزا)
- علیقلی - میرزا (پسر شاهزاده محمد میرزا)
- علی محمد ناچر - حاجی میرزا (پسر حاج محمد تقی شاهرودی)
- علی محمدخان هالایی - میرزا (پسر ناظم العلماء هالایی)
- عماد خلوت - میرزا غلامحسین خان (پسر ؟)
- عمید الحکماء - میرزا ابراهیم خان طبیب (پسر میرزا سیدعلی طبیب)
- عون المعالک - میرزا ابراهیم خان (پسر میرزا محمدخان)
- عیسی خان - میرزا (پسر رجبعلی خان)
- عیسی میرزا - (پسر شاهزاده محسن میرزا)
- غلامحسین خان شریف رازی - میرزا (پسر ؟)

غلامحسین خان غفاری صاحب اختیار « پسر » ،

غلامحسین خان « پسر حاج غلامرضا وکیل‌الرغایا » ،

غلامحسین خان « پسر حاج میرزا حسنعلی خان » ،

غلامحسین خان - میرزا « پسر میرزا معصوم ممیزالممالک » ،

غلامحسین خان « پسر حاج میرزا علی مرندی » ،

غلامرضا خان « پسر برخوردارخان » ،

غلامرضا - حاج « پسر ؟ » ،

غلامرضا خان میرزا « پسر ؟ » ،

غلامرضا - حاجی « حاج محمدحسن اصفهانی » ،

غلامعلی خان « پسر نصراله خان » ،

فاخرالدوله - میرزا علی اکبرخان « پسر میرزا حسن وزیر » ،

فتح السلطنه - میرزا حسنعلیخان « پسر جلالت‌الملک همدانی » ،

فتح‌اله خان - میرزا « پسر آقا میرزا علیخان مستوفی » ،

فتح‌اله خان - میرزا « پسر میرزا ولی خان » ،

فخرالممالک - میرزا احمد علیخان غفاری « پسر آقا خان » ،

فرج‌اله خان ناظم پست « پسر ؟ » ،

فرصت‌الدوله شیرازی - میرزا آقا فرصت « پسر میرزا محمد جعفر بهجت » ،

فیروزخان تهرانی - حاجی « پسر ؟ » ،

قربان علیخان « پسر میرزا خان انزلی‌الاصل » ،

قوام‌التجار - میرزا اسمعیل کرمانشاهی « پسر حاج محمد علی مشیرالتجار » ،

قوام‌الوزاره - میرزا علی اکبرخان « پسر علی محمد خان سرهنگک لواسانی » ،

قوام‌همایون - میرزا مهدی خان « پسر حسن آقایی کردخوردی » ،

کاظم‌خان « پسر معین همایون » ،

کمال‌الملک - میرزا محمدخان « پسر میرزا بزرگ غفاری » ،

کمال‌الوزاره - میرزا احمد خان « پسر ؟ » ،

لسان العلك - میرزا عبدالحمید خان « پسر میرزا ہدایت‌الہ لسان‌الملک »
لطف‌الہ میرزا « پسر ؟ »

لطف علیخان « پسر میرزا عبدالہ کلاڑستانی »

مبشر السلطان - اسدالہ میرزا « پسر ؟ »

مبصر الدولہ - میرزا عبدالحسین خان « پسر محمودخان احتساب‌الملک کاشی »

مبین الدولہ - میرزا باقرخان « پسر ؟ »

مبین الدولہ - میرزا سیف‌الہ خان « پسر میرزا علی اکبرخان ندیم باشی کاشی »

معتمد الخاقان « قوام الدولہ » - میرزا شکرالہ خان « پسر محمد حسین خان »

مجددالطبباء - میرزا لطفعلی طبیب « پسر آقا غلامعلی ساروی »

محقق الدولہ - میرزا عبدالہ خان

محمد ابراہیم - میرزا « حاج محمد کریم شیرازی »

محمد اسمعیل امین اصفہانی - میرزا « پسر حاج محمد صادق تاجر اصفہانی »

محمد اسمعیل تاجر قزوینی - حاجی « پسر حاج محمد رضا تاجر »

محمد اصفہانی - میرزا سید « پسر حاج سید محمد حسین »

محمد باقر - میرزا « پسر آقا رضا »

محمد باقر مجتہد آملی - آقا میرزا « حجۃ الاسلام آقا میرزا عبدالکریم لاریجانی »

محمد تقی - میرزا « پسر میرزا محمد حسین مستوفی »

محمد تقی خان تفرشی - میرزا « پسر ؟ »

مجتہد الملک - میرزا صادق خان گیلانی (حاج مہدی گیلانی)

محمد جعفر میرزا « پسر شاہزادہ سیاوش میرزا »

محمد حسن « پسر علی اصغر »

محمد حسن - حاجی « پسر حاج محمد علی کاشانی »

محمد حسن خان آجودان مخصوص میرزا « پسر محمد مہدی غفاری وزیر ہمایون »

محمد حسن خان « پسر میرزا تقی خان »

- محمد حسین « پسر میرزا باقر بارفروش »
 محمد خان - میرزا « پسر میرزا ربیع خان گرگانی »
 محمد خان میرزا « پسر رمضان طالقانی »
 محمد خان - میرزا « پسر میرزا ابراهیم خان »
 محمد - میرزا « پسر خسرو »
 محمد - میرزا « پسر میرزا جعفر علی آبادی »
 محمد - سید پسر « پسر سید جعفر بارفروش »
 محمد رضا پسر « حاج محمد حسن بارفروش »
 محمد رضا - حاجی « پسر حاج میرزا احمد تاجر اصفہانی »
 محمد علامہ مجتہد - میرزا « پسر میرزا محمد حسن علامہ مازندرانی »
 محمد علی بہجت دزفولی - شیخ « پسر حاج میرزا محمد حسن دزفولی »
 محمد علی - میرزا « پسر میرزا محمد خان نغشی »
 محمد علی - میرزا « پسر حاج فتح الہ تهرانی »
 محمد علی « پسر حاج آقا کوچک تاجر مازندرانی »
 محمد علی خان - میرزا « پسر میرزا موسی خان رشتی »
 محمد علیخان - میرزا « پسر میرزا معصوم عمیر الممالک »
 محمد قلیخان مهندس راہ آہن « پسر مرتضی قلیخان میر پنج »
 محمد کاظم - میرزا « پسر میرزا محمد علی »
 محمد کریم تاجر اصفہانی - حاجی « پسر حاج محمد جعفر »
 محمد کبیر قدیم باشی خراسانی - سید « پسر حاج سید محمد نظام العلماء خراسانی »
 محمود اصفہانی - میرزا « پسر میرزا احمد »
 محمود - شیخ « پسر »
 محمود - میرزا « پسر حاج محمد »
 محمود خان - میرزا « پسر میرزا ابوطالب خان شیرازی »

محمد ناصر میرزا قاجار (پسر ۹)

محمد هادی خان - میرزا (پسر قهرمان)

محمد هادی میرزا قاجار - پسر محمد جواد میرزا قاجار

مختار الدوله - میرزا ابوتراب خان طباطبائی (پسر ابوالقاسم خان کاشانی)

مدیر الممالک - محمد یوسف خان ملایری (پسر میرزا عبدالکریم)

مرآت السلطان - محمد مهدی میرزا قاجار (پسر محمد جواد میرزا)

مرتضی خان - میرزا سید (پسر میرزا محمد تقی جلال الاطباء)

مرتضی - میرزا

مستشار نظام (پسر ۹)

مستعان الملک - میرزا سیدزین العابدین خان (پسر سید ابراهیم شیرازی)

مسعود نظام - میرزا محمد خان (پسر)

مشیر التجار - میرزا غلامعلی (میرزا محمد حسین مازندرانی)

مشیر السلطان - میرزا موسی خان (پسر سعید الحسینی)

مشیر اکرم - میرزا عبدالحسین خان (پسر ۹)

مشیر اعظم - میرزا احمد خان (پسر امین السلطان)

مشیر حضور - میرزا احمد خان (پسر یوسف خان) نوه بابا خان سردار

مصباح السلطان - میرزا عباس خان (پسر میرزا علیخان)

مصدق السلطنه - میرزا محمد خان (پسر میرزا هدایت الله^۱)

مصطفی خان وزیر ثریفات - میرزا (پسر ۹)

مصطفی خان (پسر میرزا محمد خان اصفهانی)

مصطفی قلی (پسر محمد رضا)

مظفر الملک - میرزا غلامرضا خان پسر (حاج حسن خان تبریزی)

معتضد الدوله - حاج عبدالوهاب میرزا (پسر ۹)

معتضد دفتر - میرزا احمد کرمانشاهی (پسر میرزا ابوالقاسم کرمانشاهی)

- معمدالدوله - سلطان جنید میرزا (پسر عبدالعلی میرزا معمداالدوله)
 معمداالسلطان - میرزا ابراهیم خان (پسر حبیب اللہ سلطان کالج کچوری)
 معزالسلطان سردار محی - عبدالحسین خان (پسر حاج کاظم وکیل الرعایا)
 معز نظام - میرزا احمدخان (پسر میرزا عبدالحسین خان سرتیب)
 معصوم - میرزا (پسر میرزا محمدعلی)
 معظم السلطنہ - میرزا آقاخان غفاری (پسر) ؟
 معین التجار - حاجی محمد حسین (پسر) ؟
 معین دیوان - محمدخان (پسر حاج آقا موسی)
 معین ہمایون - میرزا محمدخان (پسر میرزا نصر اللہ خان)
 ملک التجار - حاج نصر اللہ اصفہانی (پسر آقا محمدعلی)
 ملک التجار - یوسف آملی (پسر حاج غلامرضا)
 منتصر الملک - حاجی پرویز خان ہلایری (پسر) ؟
 مؤتمن دفتر - میرزا کریم خان (پسر میرزا عیسیٰ خان خبیر السلطنہ نوری)
 موفق السلطنہ - میرزا اسدالہ خان (پسر میرزا جعفر خان یمین الممالک)
 موقر السلطنہ - میرزا حبیب الہ خان (پسر ناظم السلطنہ)
 مہدی خان گرگانی - پسر میرزا موسیٰ خان سرتیب ہلایری ؟
 مہدی - میرزا ؟ پسر فرخ غفاری)
 مہدی خان - میرزا (پسر معجد الاطباء ہمدانی)
 مہدی خرازی - حاج (پسر) ؟
 مہذب السلطنہ - میرزا علیرضاخان (پسر میرزا ابوالحسنخان)
 مہذب الملک - میرزا عبدالحسین خان (پسر) ؟
 مؤید السلطان - ذوالفقار خان (پسر غلامعلی خان)
 ناصر خان - سید (پسر آقا سید اسماعیل)
 ناظم العلماء - میرزا محمد ہلایری (پسر حاج محمد جعفر ہلایری)

نصر التولیہ - میرزا عباسخان و پسر علی اکبرخان منتخب السلطان

نصر الملک - میرزا محمد نبیخان (پسر میرزا نصرالہ خان)

نصرالہخان (پسرخان بابا)

نصرالہ تقوی - سید (پسر سیدرضا سادات اخوی)

نصرالہ - سید (پسر میرزا سیدامداد اللہ بارفروش)

نصرالہ - میرزا (پسر میرزا جلیل نوری)

نصرالہ - میرزا (پسر محمد کاظم شیرازی)

نصرالہخان - میرزا (پسر محمدخان)

نصرالہخان علی آبادی - میرزا (پسر؟)

نصرالہخان شببانی - میرزا (پسر میرزا آقاخان کاشانی)

نصرالہخان - میرزا (پسر باباخان)

نصرالہ کیلانی (پسر ملاحسین رشتی)

نصرت الممالک - عزیزخان خواجہ (پسر؟)

نصیر السلطان - میرزا رضاقلیخان (پسر میرزا حسنخان)

نصیرمایون - میرزا محمد حسینخان (پسر؟)

نظام الدولہ - میرزا ابوترابخان (پسر حبیبالہخان نوری نظم الدولہ)

نظام السلطان (پسر موقر الدولہ)

نظام الیمالک - میرزا فضلالہخان نوری (پسر؟)

نظامخان - میرزا (پسر میرزا علی اکبرخان)

نیر السلطان - میرزا قہرمانخان (پسر حاجب الدولہ)

وثوق حضور - میرزا عبدالکریمخان (پسر آقا نصرالہ)

وکیل السلطنہ - میرزا محمد قاسمخان (پسر آقا ابراہیم امین السلطان) برادر آتابک

ہادیخان - میرزا (پسر سید احمدخان نوری)

ہاشم پسر حاجی سید احمد - میرزا (پسر حاج احمد نریشیزی)

ہاشم - سید «پسر حاج سید احمد»

یار محمد خان افشار قاسملو «پسر ۶»

یحییٰ خان - میرزا «پسر صدیق الدولہ»

یحییٰ میرزا «پسر شاہزادہ محسن میرزا»

یدالہ خان - میرزا «پسر عبدالوہاب تفرشی»

یعقوب علی آبادی - میرزا «پسر میرزا یوسف علی آبادی»

یمین السلطنہ - میرزا کاظم خان «پسر میرزا سید جواد»

یمین نظام - عبدالحمید خان غفاری «پسر میرزا علی اکبر خان»

یوسفخان - میرزا «پسر ملاباشی»

فہرست نام کسان

آقاخان کرمانی - میرزا: ۴۵۹-۴۶۵-۴۶۶۔

۴۶۷-۴۶۸-۵۰۰

آقازادہ - حاج عبدالرضا خان (سرکار آقا): ۲۸۱

آقاسی - حاجی میرزا: ۳۳۲-۳۵۷-۳۵۸

آقا محمد خان قاجار: ۴۲۳

آلفرد کبیر: ۸۵

آلمیر: ۱۸۶

آلبورت - دوک دکلاراس: ۸۰

آمی - مجید: ۴۵۳

آبز تھاور: ۹۸

الف

ایبالوس: ۸۵

ابراہیم نیریزی - آقا محمد میرزا: ۲۷۸

ابراہیم خان (پسر حسنعلی خان): ۶۷۸

ابراہیم خان (پسر عبدالہ خان): ۶۷۸

ابراہیم زنجانی - شیخ: ۶۷۰ - ۶۷۲

ابراہیم شہرازی - میرزا (کلاتر): ۳۱۷ -

۳۴۴ - ۳۴۵ - ۳۵۰

ابراہیم میرزا (پسر داؤد نفرشی): ۶۷۸

ابراہیم - میرزا: ۳۵۱

اخئی فرج زنجانی: ۲۵۲

اسماعیل: ۲۲۶

آ

آجودا باشی اسمعیل خان: ۶۷۹

آجودا باشی - میرزا حسین خان: ۲۸۲ - ۲۸۳ -

۲۸۶ - ۳۵۴ - ۳۵۵

آجودان مخصوص - محمد حسن خان (پرویز -

ہمایون): ۶۸۶

آجودان ہمایون: میرزا آقاخان: ۶۷۹

آخونداف - میرزا فتعلی: ۴۵۹ - ۴۶۰ -

۴۶۱ - ۴۶۲ - ۴۶۳ - ۴۶۵ - ۴۶۶ -

۴۹۷ - ۵۰۸

آدمیت - میرزا عباسقلیخان (عباسقلیخان): ۶۳۰ -

۶۳۱ - ۶۳۴ - ۶۳۵ - ۶۳۶ - ۶۳۸ -

۶۳۹ - ۶۴۳ - ۶۴۹ تا ۶۵۷ - ۶۵۹ - ۶۶۱

تا ۶۷۰ - ۶۷۳ - ۶۸۳

آدمیت دکتور فریدون: ۴۶۷ - ۴۹۶ - ۶۴۹ -

۶۵۷ - ۶۶۷

آربری - ا - ج: ۳۲

آوشاک: ۴۹۴

آرلند - نوامس واگر: ۳۲

آصف الدولہ: ۴۴۶

آقابابا تهرانی - حاجی: ۶۸۳

آقابالاخان سردار: ۶۲۲

ادیب اسحق : ۳۷۳

ادوارد : ۸۶-۸۵-۷۹

ادوارد اول : ۸۶

ادوارد سوم : ۸۶

ادوارد هفتم : ۸۰

ادوارد هشتم : ۸۰

ادوارد-آرنور : ۳۰۶

ادوارد اکوست - درکدیرک : ۷۹

آدون : ۸۶

آراترال - کنت : ۸۳

آرنور دوکونک : ۸۰

اریاب - حاج میرزا آقا : ۳۹۱

ارسطو : ۲۳۸

ارشاک سوم : ۲۷۵

ارفع الدوله : ۴۵۱-۴۴۷

ارنست درک دوچمبرلین : ۸۰

اسپرینگه رایس - سرسییل : ۴۵۶-۴۵۲

استالیوس-کالیوس : ۸۵

اشراکر : ۹۸

استوارت - چارلز ادوارد : ۸۷

استوارت - شارل : ۴۷

استوی : ۳۲

اسفیلد - ویلیام : ۳۲۴ - ۳۲۷

اسدآبادی - سید جمال الدین : ۳۵۹-۳۶۱

۳۶۳-۳۶۶-۳۶۶-۳۶۶-۴۲۰-۴۴۱-۴۴۲

۴۶۵-۴۶۷-۴۷۹-۴۷۲-۴۷۴-۴۷۵

. ۶۵۹

اسداله خان : ۶۷۹

اسداله خان اصفهانی : ۶۷۹

اسداله خان کردستانی : ۶۷۹

اسداله خیاط : ۶۷۹

اسداله میرزا : ۶۷۹

اسدالسلطان - میرزا ابوتراب خان : ۶۷۹

اسعدباشی - خواجه : ۳۴۴

اسکار لیسرو - ارل : ۸۱

اسکالیندری : ۴۴۳-۵۷۰

ابن سینا : ۳۸۴

ابن بطوطه : ۲۵۴

ابوالحسن خان (پسر اسماعیل خان) : ۶۷۸

ابوالحسن خان (پسر میرزا زین العابدین مستوفی

نوری) : ۶۷۸

ابوالحسن خان ابلجی - میرزا : ۱۷-۱۸-۲۰-

۲۳-۲۴-۲۵-۲۸-۳۰-۳۱-۳۳-۳۳-۳۳-

۳۰۴-۳۰۵-۳۱۶-۳۱۸-۳۳۳-

۳۳۸-۴۲۳

ابوتراب : ۳۸۵

ابوتراب خان لرستانی : ۶۷۸

ابوحاجب - شیخ : ۳۹۳

ابوطالب : ۴۶۹

ابوالفرج عبدالرحمن بن الجوزی : ۲۴۷

ابوالقاسم (پسر حاج سید مرتضی بزدمی) : ۶۷۸

ابوالقاسم خان : ۶۷۸ - ۶۷۹

ابوالقاسم میرزا : ۶۶۴

ابوالقاسم میرزا فاجار : ۶۷۸

ابوالمهدی : ۴۱۳ - ۴۱۵

التون : ۷۶

آنورد : ۸۵

احمد (پسر حاج سیدحسن) : ۶۷۹

احمد احسانی - شیخ : ۲۷۸

احمد خان - میرزا (پسر علی اسفرخان منتخب

الممالک) : ۶۷۹

احمدخان - میرزا (پسر عبدالباقی طیب) : ۶۷۹

احمدخان - نقرشی - میرزا : ۶۷۹

احمد - شیخ : ۴۶۸

احتشام السلطنه - محمدتقی میرزا : ۳۱۷

احتشام الدوله : ۵۱۹-۵۲۱

احتشام السلطنه میرزا محمدخان : ۶۳۵

احتشام السلطنه - میرزا محمودخان : ۶۳۰-۶۷۹

احتشام الممالک - میرزا اغلامحسین خان : ۶۷۹

اجلال السلطنه : ۶۵۱

ادیب الحکما - میرزا سلیم : ۴۹۸

- اسکندر میرزا : ۶۷۹
 اسکندری - عباس میرزا : ۶۳۷
 اسکندری - علیخان : ۶۶۲
 اسکندری - سلیمان میرزا : ۳۴۳-۶۳۰-۶۳۵ -
 ۶۶۲-۶۶۳-۶۶۵
 اسکندری بحبی میرزا : ۶۳۵
 اسمعیل : ۲۳۸
 اسمعیل - میرزا : ۳۴۰
 اسمعیل پاشا : ۳۶۵ - ۳۸۴ - ۴۱۰ - ۴۸۹
 اسمعیل بیسخدمت پاشی - میرزا : ۴۷۲
 اسوالدسته - یارون کلان : ۸۳
 استغابلی - میرزا محمود : ۶۶۹
 اعتماد السلطنه - حبیبعلی میرزا : ۶۷۹
 اعتماد السلطنه - دوستعلی خان : ۶۷۹
 اعتماد السلطنه : ۴۸۵
 اعتماد الدوله - میرزا آقاخان قوری : ۲۱-۲۲-
 ۴۲۵-۴۸۸-۵۱۶-۵۲۲-۵۲۳
 اعتماد السلطنه - محمد حسن خان : ۲۱-۳۳۱-
 ۳۵۶-۳۵۷-۳۶۵-۳۸۹-۳۹۱-۴۲۷-
 ۴۳۸-۴۴۹-۴۵۵-۴۷۹-۵۷۳-۶۱۶-
 ۶۱۸-۶۱۷
 اعتماد دیوان - میرزا هدایت اله خان : ۶۷۹
 اعتمادی - سردر گویا : ۴۲۰
 اعرابی پاشا - احمد : ۳۷۳
 اعلم السلطنه - کاکم خان : ۶۳۵
 افشار - حاجی بابا : ۳۳۴
 افشار - محمود : ۴۱۹
 افلاطون : ۲۳۹
 افندی - عاکف : ۴۱۹
 افندی - تحسین : ۳۶۵-۴۱۴
 اقبال الدوله - نواب : ۲۸۳-۲۸۷
 اقبال السلطنه : ۴۷۲
 اقبال - عباس : ۵۲۵-۶۷۳
 اقتدار الدوله - میرزا محسن خان علی آبادی
 ۶۷۹
- اگوست - ادوارد : ۸۰
 اگوست - کنت : ۵۷۷
 المصطفی الدین : ۲۳۲
 الکساندر : ۸۷
 الکساندر دوم : ۵۲۹
 الکساندر سوم : ۸۶
 الگار - حمد : ۴۴۳-۴۷۴-۴۷۵-۴۹۶-۴۹۷-
 ۵۷۱
 الوا : ۸۵
 الوردی - دکتر علی : ۴۱۷
 الهی - رحمت : ۴۴۲
 الهی - دکتر صدر الدین : ۴۷۵
 الیاس اشمول : ۸۷
 الیدر - ژرژ : ۴۶
 الیزابت : ۳۰۱
 الیزابت اول : ۱۶
 الیزابت دوم : ۷۹
 الیس : ۳۲-۴۷۲
 الیوت : سر هاری : ۴۳۹-۴۴۰
 امام وردی میرزا : ۳۴۳
 امان آله بیگ : ۶۸۳
 امجدالذاکرین - مصطفی : ۶۷۹
 امیر اعظم کبلانی - نصرت اله خان : ۶۵۶-۶۸۰
 امیر دیوان - میرزا تیس خان : ۴۲۶
 امیر علائی : ۶۶۲
 امیر کبیر - میوزانتی خان : ۲۱-۴۲۴-۴۳۹-
 ۴۸۸-۵۷۴
 امیر نظام گردسی - حسنعلیخان : ۴۳۹-۴۴۱-
 ۴۸۴-۶۱۹
 امیر نظام - محمد وحیم خان : ۶۸۳
 امین - احمد : ۴۱۸
 امین عثمان : ۴۲۰
 امین خلوت - میرزا حسنعلی خان : ۶۸۰
 امین الدوله علیخان : ۳۹۱-۴۰۵-۴۷۹-۴۹۱-
 ۵۷۴-۶۱۶-۶۱۷-۶۱۸-۶۱۹-۶۲۶

اوزلی - والف : ۲۹
 اوزلی - سرگور : ۱۷-۲۳ تا ۳۰-۳۴-۳۰-۳۰
 ۳۱۶-۳۱۷-۳۲۰-۳۲۱-۳۲۲-۳۲۳
 ۳۲۴-۳۲۷-۳۳۲-۳۳۳-۳۳۴
 ۳۳۵-۳۳۶

اوزلی - ویلیام : ۲۹-۳۰-۳۱
 اوکشینتی - اوکاتین الت : ۸۵
 اویس میرزا - سلطان (احتشام الدوله) : ۵۱۷-
 ۵۱۸-۵۱۹-۵۲۰-۵۲۱

ایر-لرد : ۲۹
 ایلین - بوکتی : ۵۷۱
 ایگنائیف : ۴۰۲
 ایسکیکن - کنت : ۸۳
 ابوانف - م - س : ۲۴۲-۲۴۳

ب

باباخان تفرشی - میرزا : ۶۸۰
 بانا گیا - برداتو : ۳۷۶
 بارتو : ۲۷۲
 بارک - نوماس : ۳۰۶
 باروئل : ۱۸۷-۱۸۸
 باستانی پاریزی : ۴۵۱
 باصر السلطنه - میرزا علی اکبر خان : ۶۸۰
 باکوم - اتوان : ۳۷۵
 بالدرین دوم : ۲۶۵
 بالین بابا : ۲۵۹
 باروند - پرفسور شردین : ۱۸۴
 بایرون - لرد : ۸۴-۸۷
 بختیاری - محمدتقی خان : ۳۵۵
 بدایع نگار - ابراهیم : ۴۹۵
 بدر : ۲۵۳-۴۵۹
 بدر - نصیر الدوله : ۴۸۳
 بدیع الحکما : ۶۵۱-۶۶۵
 بدیع المتکلمین - سیدرضا : ۶۸۰

امین الدوله - فرخ خان کاشی : ۲۰-۲۱-۲۶۸-
 ۴۶۹-۴۷۰-۴۷۱-۴۷۲-۴۷۳-۴۷۶
 ۴۷۸-۴۸۸-۴۹۷-۵۰۹-۵۱۵-۵۲۵
 ۵۲۵

امین الدوله صدراصفهائی - حاجی محمدحسین-
 خان : ۳۰۸-۳۱۷

امین السلطنه : ۶۱۶
 امین السلطان - میرزا علی اسفرخان : ۲۲-۴۰۲
 ۴۰۴-۴۰۵-۴۰۸-۴۱۰-۴۴۴-۴۹۱
 ۵۷۶-۶۱۵-۶۱۷-۶۱۹-۶۲۶-۶۴۸
 ۶۵۰-۶۸۰

امین الضرب - حاج محمدحسین : ۳۸۹-۳۹۰-
 ۳۹۱-۳۹۶-۴۰۳

امین الملک - دکتر اسمعیل خان : ۶۸۰
 امین الملک - فرخ خان کاشی (رجوع شود به -
 امین الدوله)

امینی - احمد : ۳۹۶
 امینی - دکتر رضا : ۱۹۴
 امینی - دکتر علی : ۲۲
 انتخاب السلطنه - میرزا ابوالحسن خان : ۶۸۰
 انتظام - عبدالله : ۱۴

انتظام الحکماء : ۶۳۲-۶۳۵-۶۵۰-۶۵۱-
 ۶۶۲-۶۶۹-۶۷۲-۶۸۰

انتظام الملک سید ابوالقاسم : ۴۵۳
 انیتو : ۸۶

انوائت - ماری : ۱۱۶
 اندرسن - دکتر جیمز : ۵۹-۶۶-۷۰-۷۳-
 ۱۸۱-۱۸۸

اندروثالی : ۱۵۸
 اندریس - ژان والانتین : ۲۲

انصاری - کاظم : ۱۷۲
 انصاری - شیخ مرتضی : ۱۷۲

اوارن - ژوزف : ۱۴۳
 اوالد گریو - کنت دو : ۶۵

اورلئان - دوک : ۱۱۴

بھادر - محمد ظہیر الدین خان : ۲۹۶

بھار - محمد تھی ملک الشعراء : ۳۳۴ - ۳۴۰

۴۱۹

بہبھانی - سید اسمعیل : ۵۰۵

بہرام گنارہ ای : ۲۲۷

بیانی - دکتر خان بابا : ۳۱۳ - ۳۱۴

بلوہ - ٹون : ۱۳۴

بلیہ : ۱۱۴

بیزانس - فوشوس : ۴۹۴

بیکن : ۸۷

بیگ - ابراہیم : ۳۹۳

بیگ - میرزا علی : ۳۹

بینا - دکتر : ۳۰۳

بیوت : ۶۴

پ

پارسی : ۳۳۸

پالمرستون : ۳۳۳ - ۳۴۳

پٹن - مارشال : ۱۲۴ - ۱۲۹ - ۱۳۰

پرائس - ہانری : ۱۵۴

پرائی : ۴۸۶

پسلی : ۸۳

پل اول : ۱۶

پلانکیٹ : ۷۶

پمبروک : ۹۴

پودسہ - ویلیام : ۶۱

پیریا : ۴۵۰

پیریا - ابوالقاسم : ۴۴۹

پیریا - باقر : ۴۴۹

پیریا - حسن : ۴۴۹

پیریا - حسین (موتمن الملک) : ۴۴۹ - ۴۵۰

پیریا - داود : ۴۴۹

پیریا - مہدی : ۴۴۹

پیریا - ولی الہ : ۴۴۹

پیریا - ہرمز : ۴۴۹

بدیع العمالک - سالار جنگک : ۶۸۰

براون - ادوارد : ۳۲۶ - ۳۳ - ۴۰۵ - ۴۰۹ - ۴۱۰

۴۱۱ - ۴۱۵ - ۴۱۷ - ۴۶۸

برزگر - فرامرز : ۳۸۶

برلینگٹن : ۶۴

برنارڈینی : ۱۳۰

برٹانوہ - دکتر : ۳۹ - ۴۰

بروس - روبرٹ : ۸۶

بروک - کول : ۳۴

بروک - ہیلس : ۶۴

برہان الدولہ - ابوالقاسم خان : ۶۸۰

بریلن - روبرٹو : ۳۷۷

بشیر السلطنہ : میرزا ہوسنگھان

بقرطالدولہ - میرزا مہدی خان : ۶۸۰

بکتاش ولی - حاجی : ۲۵۹ - ۲۶۱

بکلای - دوک : ۶۴

بلاکون : ۱۲۸

بلمو - یوسف : ۸۷

بلنت - ویلفرد اسٹاون : ۳۹۹ - ۴۰۰ - ۴۰۵

۴۰۷ - ۴۱۱ - ۴۱۷ - ۵۱۰

بناپارت : ۱۱۹

بنان الدولہ - میرزا کریم خان : ۶۸۰

بنت : ۸۵

بور : ۱۱۳

بوژوکی - میشل : ۳۷۷

بوسن : ۱۱۴

بوشافان - جیمز : ۱۴۵

بوشلن - زرر : ۱۵۰

بوکاتان - جیمز : ۱۵۵

بومارشڈ : ۷۶

بونت - بلوریموند : ۱۴۶

بوٹزانتکٹ - ژاکپ : ۳۲۴

بوٹزروف : ۴۰۵

بویون - دوٹس : ۱۱۱

بھادر - حاجی میر غلام : ۲۹۱ - ۲۹۲

نیموری - ابراهیم : ۱۸ - ۴۲۷ - ۵۲۹
تینگر - همیس : ۳۴

ج

جاکسون - اندرر : ۱۴۴ - ۱۵۵
جامی : ۲۵۲
جانسون - اندریو : ۱۴۵ - ۱۵۵
جانسون - لیندن : ۱۴۷ - ۱۵۵
جرج - موم : ۶۱
جوج - سوم : ۸۷
جرج - چهارم : ۸۰
جرج - (ادوار هفتم) : ۷۹
جرج - ششم : ۷۹
جعفرخان : ۳۲۰
جعفرخان مازندرانی - سید : ۶۸۳
جعفر طیب - میرزا : ۳۳۶
جعفر قلی سرتیپ - حاج : ۶۸۰
جلال الحکماء - میرزا اسدالمه خان نوری -
۶۸
جلال الدوله - شاهزاده : ۴۵۹ - ۴۶۵ - ۵۰۶
۵۰۷ - ۵۳۱
جلال الدین میرزا : ۴۹۵ - ۴۶۰ - ۴۶۳
۴۶۴ - ۵۰۵ - ۵۸۱ - ۶۸۰
جلوه - میرزا : ۴۸۳
جمالی - صفات اله : ۴۱۷ - ۴۱۸ - ۴۱۹
جمشید میرزا : ۶۸۰
جمیل پاشا : ۴۱۴
جنکینس - آنتونی : ۳۰۱
جنید میرزا : ۶۳۵
جواد علی : ۲۹۲ - ۲۹۶
جوهری - محمد خلیل : ۷
جوئر - سرویلیام : ۳۳
جوئر - سر هارڈ فورڈ : ۱۶ - ۱۸ - ۳۰۳
۳۰۴ - ۳۰۵ - ۳۲۷ - ۳۳۵

یشون - مارون : ۵۲۵
یویر - گت : ۱۷۲ تا ۱۷۹

ت

تاج الملك - مستوفی : ۶۷
تافت - ویلیام هاورڈ : ۱۴۷ - ۱۵۵
تایر کنل : ۶۴
تالیران : ۲۷۲
تامند : ۶۴
تایلور - کنل : ۳۵۴
ترانمور - کننت دو : ۸۴
ترار - رول : ۳۲
ترومن - هاری : ۸۸ - ۱۴۷ - ۱۵۵
تغلی - جهاکیر (مازمار) : ۱۳۹ - ۴۱۹
تغوی - سید نصراله : ۴۰ - ۲۵۳ - ۲۹۰
تقی خان : ۶۵۸
تقی زاده - سید حسن : ۲۴۲ - ۳۶۵ - ۳۶۷
۳۶۸ - ۳۷۳ - ۳۷۹ - ۳۹۶ - ۳۹۷
۳۹۹ - ۴۰۳ - ۴۰۶ - ۴۱۶ - ۴۲۰
۴۴۹ - ۶۵۶ - ۶۵۷
تورز - موریس : ۱۴۱
تودی : ۳۱۰ - ۳۱۱
توفیق پاشا - احمد : ۴۴۳
توفیق پاشا - خدیو : ۳۸۴ - ۳۸۵
توکل - احمد : ۳۲۲
تولاند - زوبین : ۷۳
تولنوی - لویکا لویج : ۸۸ - ۱۰۲ - ۱۷۲
تولوزان - دکتر : ۵۲۵
تونسن - سر جورج نوماس : ۳۴
تویکوف : ۴۰۲
تهرانی - عبدالله : ۵۸۱
تیرس - دو مولیتار - روت : ۱۶۸
تیشتر - بروفور فرانسس : ۲۴۴ - ۲۴۵
۲۴۸ - ۲۵۱
تیمور میرزا : ۳۴۲ - ۳۵۸

- حسن خان قزوینی - میرزا : ۶۸۱
 حسن علیخان - میرزا : ۴۴۲ - ۶۸۱
 حسنعلی میرزا : ۳۴۱ - ۳۴۲ - ۳۴۳ - ۳۵۴
 ۳۵۶
 حسین توسرکانی - میرزا : ۶۸۱
 حسین خان - میرزا : ۴۳۲ - ۶۸۱
 حسین خان (پسر آقا اسماعیل تهرانی) : ۶۸۱
 حسین خان سرهنگه : ۶۸۱
 حسین خان - میرینج - میرزا : ۶۸۱
 حسین خان - میرزا : (پسر میرزا محمود خان
 مستوفی گرگانی) : ۶۸۱
 حسین خان - میرزا : (پسر میرزا مهدی کاشانی)
 ۶۸۱
 حسین خان - میرزا : (پسر محمد حسین کاشانی)
 ۶۵۱
 حسین قزوینی - میرزا : ۶۸۱
 حسینعلی میرزا - حاج : ۳۹۱
 حسینعلی میرزا : ۶۸۱
 حشمت خلوت - میرزا : ۶۸۱
 حشمت الدوله : ۴۶۴
 حکمت - علی اصغر : ۵۰۶ - ۵۳۳
 حکیم اعظم : ۴۵۲
 حکیم الهی - میرزا جعفر : ۵۱۵ - ۵۳۱
 حکیم الهی - حاج میرزا محمد رضا : ۳۴۲
 حکیم الملک - ابراهیم حکیمی : ۱۳۹ - ۴۴۶
 ۴۹۶
 حکیم الممالک - میرزا علینقی : ۴۷۰ - ۴۷۲
 حلاج : ۵۰۵
 حلیمه بیگم : ۵۱۶
 حمزه لو - یوسف : ۴۶۰ - ۴۶۱ - ۴۶۲ -
 ۴۶۴
 حمید - سلطان : ۴۳۷
 حمیری : ۲۳۱
 حیرام ابیف : ۲۰۶ - ۲۰۷

جوهر صفلی : ۲۲۹

جهان‌شاه میرزا : ۶۸۰

جهانگیر خان : ۴۷۳

جیران خاتم : ۴۳۰

جیمز اول : ۳۰۱

ج

چارلز : ۸۸ - ۱۰۳ - ۱۰۴

چارلز اول : ۷۸

چارلز دوم : ۷۹

جایکالیک : ۱۲۷

چاندس - دوکدو : ۶۱ - ۶۴

چرچیل - جرج : ۶۵۲ - ۶۵۳

چرچیل - راندولف : ۳۹۴ - ۴۰۰ - ۴۰۱ -

۴۰۵

چرچیل - ویستن : ۹۸ - ۴۰۰

چپچیلین - اولیزی : ۳۷۵

چیر شوارز - آلبرت : ۴۸

چی چیستر - لرد : ۳۰

چیونین : ۶۶

ح

حاجی بابا - میرزا : ۳۳۵

حایوبی : ۴۱۷

حسین‌الله خان عراقی - میرزا : ۶۸۱

حسین‌خان : ۶۸۰

حسام السلطنه : ۲۰ - ۲۱

حسن خان - میرزا : ۶۶۵ - ۶۸۱

حسن خان - میرزا (پسر ابوطالب مازندرانی) :

۶۸۱

حسن‌خان - میرزا (پسر میرزا معصوم ممیز

الممالک) : ۶۸۱

حسن خان - سید : ۶۸۱

حسن خان طبیب - میرزا : ۶۸۱

دلك : ۸۵

دنداس - ویرت : ۳۲۴

دو بودیون - لونیژ : ۱۰۷

دوین : ۱۳۲ - ۱۳۳

دوراجبی : ۲۱۲

دورسی - بارون : ۸۷

دوگال - یرتس فردریک : ۶۱ - ۶۴

دوگل - ژرغال : ۸۹

دولت آبادی - یحیی : ۶۳۷ - ۵۷۳ - ۵۷۴

دوستان : ۸۶

دوهدار - لرد وسترز : ۱۰۷

دهخدا - میرزا علی اکبر خان : ۴۵۲

دهیان : ۲۲۶

دیوید دوم : ۸۶

ر

رئیس آقا (باشیخ جیل) : ۳۴۰

رئیس الکتابه - محمدحسین : ۲۸۶

رئیس المظفر مستوفی : ۲۳۲

رات کلیف جیمس : ۱۰۳ - ۱۰۴

رامسی : ۱۰۶

راتین - دوك : ۱۰۷

راولینسون - سرهنری : ۳۲ - ۴۲۶ - ۴۲۹

راوندی - مرتضی : ۲۳۷ - ۲۷۵ - ۴۹۴

رابین - سردلیس : ۱۳

رزم آرا - سیهدحاجلی : ۲۲

رسله - لرددر : ۶۶

رشتی - سیدکاظم : ۲۲۸ - ۲۷۹ - ۲۸۰

رشتیا : ۴۱۹

رضاخان - میرزا : ۶۸۲

رضاخان تبریزی - حاجی میرزا : ۶۸۲

رضاخان سردارسیه (رضاشاه کبیر) : ۲۲ - ۱۲۳ -

۵۳۳

رضافلی میرزا : ۳۳۴ - ۳۴۱ - ۳۴۲ - ۳۴۴ -

خ

خان باباخان کلانتس : ۶۸۱

خان ملك ساسانی : ۲ - ۱۶ - ۳۷۹ - ۳۸۹ -

۴۰۲ - ۴۱۱ - ۴۱۲ - ۴۱۶ - ۴۵۶

۴۵۴ - ۴۹۵ - ۶۵۹

خبیرالصنایع - میرزا مهدیخان : ۶۸۱

خسروشاهی - سیدهادی : ۴۱۷

خسرو میرزا : ۳۴۰

خلیل یاشا : ۴۳۹ - ۴۴۰

خلیل - میرزا : ۶۰۱

خوشبین - غلامحسین : ۶۶۹

خیام : ۲۶۳

خواجه اسعد باشی : ۳۴۳

د

داریسی - کنل : ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۸

۴۴۹ - ۴۵۰

دارنلی - کنت : ۸۴

داعی الاسلام - سید محمد علی : ۲۷۶

دالایه - ادوارد : ۱۳۴

دالزاس : ۴۷۶

دالکالیت - کنت دو : ۴۳ - ۹۰

دالریلا - کنت : ۴۸

داتون : ۱۱۸

دانس : ۳۳۹

داتس یژوه - محمد تقی : ۲۴۲

داودخان - میرزا : ۳۹۱ - ۶۶۴ - ۶۸۲

داون - لردلنز : ۵۷۳

دبیر الملك : ۴۰

دبیر خلوت - میرزا یوسف خان : ۶۸۲

دبیر همایون - میرزا محمدعلیخان : ۶۸۲

دزاگولیه - ژان شوویل : ۴۷ - ۵۹ - ۶۶۵ -

۷۳ - ۱۱۳ - ۱۱۴

زورین کفتس - علی اصغر خان : ۶۸۴

زمان خان - حاجی میرزا : ۴۷۲

زند - میکائیل : ۶۲۱

زنجانی - ابراهیم : ۶۷۸

زونیوتو : ۱۴۰

زهره - کارل : ۴۲۰-۴۱۷-۳۹۵-۳۹۴

زبدان - جرجی : ۳۷۸-۳۷۷-۳۶۵-۹۱-۸۵

۴۱۷

زمین العابدین - میرزا : ۵۲۶

زینوف : ۴۰۲

ژ

ژاک اول : ۸۷-۸۶

ژاک دوم : ۸۷-۸۶

ژاک سوم : ۸۶

ژاک چهارم : ۸۶

ژاک پنجم : ۸۶

ژاک - دمولای : ۲۶۸-۲۶۶

ژوز اول : ۸۷

ژوز پنجم : ۸۰

ژرژ ششم : ۸۱-۸۰-۵۲

ژرژ فردا : ۲۶۵

ژوبر - آینه : ۳۰۷

ژوزف بالسامو : ۱۱۶

ژیاردی - ویلی : ۳۷۷

ژیبرت - ژوزف : ۱۴۰

س

سانریو - رافائیل : ۸۷

سالارالدوله : ۶۷۸-۶۴۸

سالاراسعد - محمدحسین : ۶۸۲

سالم خان : ۵۲۷

۳۵۴-۳۵۲-۳۵۱-۳۴۵

رضا کرمانی - میرزا : ۳۳۹-۳۳۶-۳۳۴

۴۱۲-۳۹۱-۳۴۱

رضی الملك : ۶۵۲-۶۶۵

رعنا : ۳۰۰

رفیع خان - میرزا : ۶۸۲-۶۶۵-۶۶۴

رکن : ۱۸۴

رکن الدوله - علیشقی میرزا : ۴۲۶

رکن السلطنه - محمد رضاخان : ۶۷۲-۶۷۰

۶۸۲-۶۷۳

رنان - ارست : ۴۱۹

ریچارد شیردل : ۸۶

ریچموند - دوک دو : ۸۳-۶۵

ریختر - ژارال : ۴۰۲

ریسون - طرد : ۸۷

روا : ۱۱۱

روبرت سوم : ۸۶

رویلو : ۳۱۳-۳۱۲

روزنگردیس : ۲۶۹

روزولت - تئودور : ۱۵۵-۱۴۶-۸۸

روزولت - فرانکالین : ۱۵۵-۱۵۱-۱۴۷

روسو : ۱۱۸-۷۶

روشنیان - کریم : ۴۹۲

رولن سن - سرپی هتری : ۳۴

رومولوس : ۴۵

رومیو : ۳۰۷

رویتز - بارون ژولبوس : ۴۳۱-۴۲۹-۴۲۷

۴۸۹-۴۳۵

ز

زاهدی - حسین : ۲۲۵

زاهدی سیهیدفضل اله : ۲۲

زردشنی - اردشیر جی : ۴۵۲

سلیمان میرزا قاجار : ۶۸۲
 سلیمان نبی : ۲۰۶-۲۰۷-۲۰۸-۲۰۹-۲۹۶-
 ۳۰۰-۳۴۷
 سمیت - دکتر مارگارت : ۳۲
 سیمسون : ۷۹
 سیمی - ادیب السلطنه : ۴۵۳
 سنوسی - شیخ : ۳۹۳
 سواد کوهی - رخسارلی خان : ۴۳۲
 سوئین : ۸۵
 سوسکس-دوک : ۶۴ - ۳۲۰-۳۲۱
 سوفولک : ۶۴
 سهام الدوله : ۴۷۳
 سهروردی - شیخ شهاب الدین : ۲۵۱
 سیاح - حمید : ۶۱۵
 سیاح محلانی - حاج : ۶۱۵-۶۲۱-۶۲۳-۶۲۴-
 ۶۲۵
 سیدالعکما - میرزا یحیی : ۶۸۲
 سیدخلیل خان - میرزا : ۶۶۵
 سیدولہی : ۲۱۸
 سیف الملک لوری - عباسقلی خان : ۴۴۱
 سیفالمخان : ۶۷۲

ش

شاپلیہ : ۱۸۶
 شارقرز-دوک : ۱۱۴-۱۱۵
 شارل اول : ۸۷
 شارل دوم : ۸۳
 شاری - کنت : ۸۳
 شایبور - مهندس : ۱۱۱ - ۱۱۴
 شجاع الدیوان - میرزا ابوالقاسم خان : ۶۸۲
 شجاع السلطنه : ۳۵۸
 شجاع الملک : ۲۷۴-۲۹۷-۲۹۸-۳۵۳
 شجاع السلطنه - ملک میرزا : ۱۶۶-۴۵۵-۵۰۷
 شمس الادبایہ : ۵۱۶-۵۱۷-۵۳۱

شائیز یوری - لرد مار کیزراف : ۳۸۴-۳۹۴-۴۰۱-
 ۴۰۸
 سامی پاشا - عبدالرحمن : ۴۳۲
 ساتتوماریا : ۲۹۵
 سان مارٹین : ۸۸
 سانوا - جیمس : ۳۹۸
 سائیکس - سریرسی : ۳۰۳
 سیہالار - میرزا حسین خان : ۲۲-۴۲۲-۴۲۶-
 ۴۳۱-۴۳۶-۴۷۳-۵۶۹-۵۷۰-۵۷۶-۵۷۵
 سیہالار - محمدولی خان : ۴۹۸
 سیہالاری - نصرالہ خان : ۴۵
 سترنگ بلاکمبر - بارون : ۸۴
 سراہی - میرزا حسین : ۴۷۰
 سراج لشکر - ابراہیم خان : ۶۸۲
 سردار مدحت - عباسقلی خان جلایر : ۶۸۲
 سردار مفتخ - محمدخان لاریجانی : ۶۸۲
 سردار منصور کبلانی - فتحالہ خان : ۶۶۷-
 ۶۸۲-۶۹۹
 سرسی - کنت دو : ۳۵۵
 سمدت لوری - حسین : ۳۵۵
 سعد الدوله : ۶۳۵-۶۳۸-۶۵۲-۶۵۳
 سعد الملک - میرزا مہدی خان : ۶۸۲
 سعد زغلول - پاشا : ۳۷۳
 سعید السلطنه - آقا باقر : ۴۲۲
 سعیدخان - میرزا : ۴۴۶-۴۷۲
 سعیدی - سید غلامرضا : ۴۱۸
 سکر دج - سرتون : ۳۷۰
 سگریوہر یوز - دوگروڈ : ۸۳
 سلطان سنجر : ۲۳۵
 سلطان مراد : ۵۱۲
 سلطانعلی : ۲۸۱-۲۸۶
 سلیم الجوری : ۳۹۶-۴۱۷
 سلیمان خان میرزا (پرفرج الہ کجوری) : ۶۸۲
 سلیمان خان - میرزا (پسر میرزا علی مستوفی -
 آشتیانی) : ۶۸۲

ض

ضیاء یاشا : ۴۳۲ - ۴۴۲

ظ

طالبزاده - حمزه (سردادور) : ۴۶

طالبانی - علی : ۵۰۱

طاهر تنکابنی - میرزا : ۶۸۳

طاهرخان مازندرانی : ۶۸۳

طاهری - اسداله : ۲۵۲

طباطبائی - ابوالقاسم خان : ۶۷۹

طباطبائی - سید صادق : ۳۸۸ - ۵۰۵

طباطبائی - سید محمد : ۲۵۳ - ۳۹۱ - ۶۷۲

طبيب طائی - ابراهیم خان : ۶۷۸

ظ

ظفر السلطان - مسعود میرزا : ۳۳۲ - ۳۴۲

۴۰۲ - ۴۲۶ - ۴۳۱ - ۴۹۶ - ۵۰۷ - ۵۰۹ - ۵۲۲

۶۵۹ - ۵۷۳

ع

عالی یاشا : ۳۶۵ - ۴۱۰ - ۴۳۲

عباس آقا آذر بایجانلی : ۶۵۰

عباس خان - میرزا (پسر ندیم باشی) : ۵۸۳

عباس خان - میرزا (پسر عبدالله خان طالقانی) :

۶۸۳

عباس خان - میرزا (پسر ابوالقاسم خان) : ۶۸۳

عباس خان - میرزا (پسر سیدجعفر خان مازندرانی)

۶۸۳

عباس میرزا - نایب السلطنه : ۲۵ - ۲۶ - ۲۷

شمس الدوله : ۲۸۳

شمس الدین : ۶۸۳

شوکت الوزراء - میرزا اسداله خان : ۶۸۳

شوازل : ۱۱۲

شهاب الدوله - اسداله میرزا : ۶۵۱

شهاب الممالک - میرزا امان الله خان : ۶۸۳

شیخ الاسلام : ۴۶۴

شیخ العجیل : ۲۲۷

شیخ علی : ۶۵۱

ص

صادق : ۳۲۵

صادق آقایی تبریزی - میرزا : ۶۵۶

صادق خان : ۶۴۹ - ۶۵۲

صادق میرزا : ۶۸۳

صالح شیرازی - مهندس میرزا : ۴۰ - ۷۳

۲۷۴ - ۲۸۹ - ۳۰۴ - ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶

۳۳۷ - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۰ - ۳۴۱

صحت الدوله - محمد اسماعیل خان : ۶۸۳

صدر - میرزا علی اصغر خان : ۳۸۹

صدر السعالی مازندرانی : ۶۸۳

صدیق السلطنه : ۶۸۳

صدیق حضرت - محمدخان : ۴۵۲

صدیقی - پرویز : ۶۳۸ - ۶۵۱ - ۶۶۸

صدیقی - غلامحسین : ۶۶۹

صفا - حاجی میرزا : ۴۳۲ - ۴۳۳ - ۴۳۴

صفا - دکتر ذبیح اله : ۲۲۷ - ۲۳۵ - ۲۴۲

صفائی ابراهیم : ۳۷۹ - ۳۸۵ - ۴۰۳ - ۴۰۹

۴۱۰ - ۴۱۱ - ۴۱۷ - ۴۱۶ - ۴۴۸ - ۴۵۸

صنیع الدوله : ۴۸۶ - ۶۵۰ - ۶۵۱ - ۶۵۲

۶۵۳

- علاء الدوله - ميرزا احمدخان : ۶۵۳-۶۸۳
 علاء السلطنه - ميرزا محمدعليخان : ۵۳۴
 علاء الملک - ۶۶۷
 علم - اسداله : ۲۶-۸۲
 علي آبادی - ابوالقاسم خان : ۶۷۸
 علي آبادی - داودخان : ۶۸۲
 علي آبادی - ميرزا ناصراله خان - ۶۹۰
 علي آبادی - ميرزا بنفوق : ۶۹۱
 علي اصغر - ميرزا (پسر ميرزا زاده کردستاني) :
 ۶۸۴
 علي اصغر خان - ميرزا (پسر محمد حسين شيرازی) :
 ۶۸۴
 علي اصغر خان - ميرزا (پسر ميرزا باقر خان) :
 ۶۸۴
 علي اکبر خان ساعت ساز : ۳۹۱
 علي خان - ميرزا (پسر حاج مؤيد الحكما) :
 ۶۸۴
 علي خان تنکابنی - ميرزا : ۶۸۴
 علي خان - ميرزا (پسر محمد حسين) : ۶۸۴
 علي خان - ميرزا (پسر محمد ولي خان سيهدار
 تنکابنی) : ۶۸۴
 علي خان - ميرزا (پسر آقا لطف علي) : ۶۸۴
 علي خان - ميرزا (پسر ميرزا محسن خان) :
 ۶۸۴
 علي خان - شاهزاده (پسر شاهزاده محمد طاهر
 ميرزا) : ۶۸۴
 علي خان - شاهزاده : ۶۳۵
 علي رضا - ميرزا : ۶۸۴
 علي زرندي - شيخ : ۴۸۴
 علي محمد خان ملايری - ميرزا : ۶۸۴
 علي محمد تاجر - حاجی ميرزا : ۴۸۴
 علي قلی ميرزا - (پسر شاهزاده محمد ميرزا) :
 ۶۸۴
 علي نقی شيرازی : ۳۴۲
 عماد خلوت - ميرزا غلام حسين خان : ۶۸۴
- ۲۷-۳۳۱-۳۳۴-۳۳۵-۳۴۲-۴۳۷
 ۴۶۹
 عباس علي بيگک : ۳۲۵
 عباسقلي ميرزا قاجار : ۶۸۳
 عبدالمياقی - ميرزا : ۶۸۳
 عبدالجواد - ميرزا : ۳۵۶
 عبدالمحميد - سلطان : ۴۱۰-۴۱۱-۴۱۲-۴۱۳
 ۴۹۵-۴۱۶-۴۳۳-۴۴۰-۴۴۱
 عبدالرحيم خان کاشانی : ۶۸۳
 عبدالعزيز خان - سلطان : ۴۳۲-۴۳۴
 ۴۴۰
 عبدالغفور : ۴۲۰
 عبدالکريم ميرزا : ۶۸۳
 عبدالله - حاجی : ۳۲۵
 عبدالله - حاج ميرزا : ۶۸۳
 عبدالغمان - ميرزا : ۶۶۴-۶۶۷-۶۸۳
 عبدالله خراسانی - ميرزا : ۳۹۱
 عبدالله قداح اراجانی : ۲۲۵ تا ۲۳۰-۲۷۱
 عبدالناصر - سرهنگک : ۱۶۷
 عبداللهی خورشيد حسين : ۴۱۷
 عبده - شيخ محمد : ۳۶۴-۳۶۵-۳۷۳-۳۷۴
 ۳۷۸-۴۱۷-۴۱۸-۴۲۰
 عبدالله ابن الحسن : ۲۲۹
 عبدالله - شيخ : ۴۴۰
 عدل - دکتر پرويز : ۵۲۷
 عدل - منصور الملک : ۴۵۳
 عرفان محمود : ۳۳۴-۵۰۴
 عسکر خان ارومی اختار - ميرزا : ۲۴-۷۳
 ۸۸-۳۰۶-۳۰۸-۳۱۰-۳۱۴ تا ۳۲۰-
 ۳۳۴
 عضدالسلطان - ابوالفضل ميرزا : ۶۴۰-۶۶۴
 ۶۸۳
 عطاش - احمد بن عبدالملک : ۲۳۱-۳۳۰
 ۲۳۴
 علاء - حسين : ۵۲۶

غلامرضا استاد : ۴۸۵

غلامرضا (پسر بر خور داریان) : ۶۸۵

غلامرضا حاجی (پسر حاج محمد حسن استغاثی) :

۶۸۵

غلامرضا خان (پسر میرزا حسنعلی خان) : ۶۸۵

غلامعلی خان - آقا میرزا : ۶۶۴

غلامعلی خان (پسر نصراله خان) : ۶۸۵

غلامعلی فاجر مازندرانی : ۶۸۳

ف

فاج - مصطفی : ۴۴۹-۳۵۲

فاخر الدوله - میرزا علی اکبر خان : ۶۸۵

فای : ۶۶-۶۷-۶۸-۶۹-۷۰-۷۱-۷۲-۷۳-۷۴-۷۵-۷۶-۷۷-۷۸-۷۹-۸۰-۸۱-۸۲-۸۳-۸۴-۸۵-۸۶-۸۷-۸۸-۸۹-۹۰

۱۵۴-۲۷۰

فتحاله خان : ۶۴۵

فتحاله خان - میرزا (پسر آقا میرزا علیخان -

مستوفی) : ۶۸۵

فتحاله خان - میرزا (میرزا ولی خان) : ۶۸۵

فتحالطه - میرزا حسینعلیخان : ۶۸۵

فتحعلی - میرزا : ۴۶۷

فتحعلیشاه : ۱۶-۲۸۶-۳۰۲-۳۰۳-۳۰۷

۳۰۸-۳۱۳-۳۱۷-۳۲۳-۳۲۸-۳۳۰

۳۳۲-۳۴۱-۳۴۲-۳۴۳-۳۵۲-۴۲۶

۴۶۳-۴۶۵-۴۶۹-۴۸۴-۴۹۵-۵۰۰

۵۰۶-۵۰۸-۵۱۵-۵۳۱

فخرالممالک : ۲۳۳

فخرالممالک - میرزا احمدعلیخان : ۶۸۵

فرانس اول - (گرواندولک توسکانا) : ۸۷

فرانکلین - بنیامین : ۷۵-۱۰۲-۱۴۳-۱۴۹

۱۵۱-۱۵۲-۴۵۵

فرج بن عثمان : ۲۲۸

فرجاله خان - میرزا : ۳۹۱-۶۶۴

فرجاله خان - میرزا (ناظم پست) : ۶۸۵

فردریک - اکوست (دوک سوسز) : ۸۰

عموتی - حسین : ۴۳۹

عمیدالحکما - میرزا ابراهیم خان طبیب : ۶۸۴

عثمان - محمد عبدالله : ۴۷-۲۳۷-۵۹

عون الرفیق - شریف : ۴۳۲

عون الممالک - میرزا ابراهیم خان : ۶۳۹ -

۶۳۵-۶۳۸-۶۴۸-۶۴۹-۶۵۱-۶۵۸

۶۶۷-۶۶۸-۶۶۹-۶۷۰-۶۷۲

۶۸۴

عیسی خان - میرزا (پسر رجبعلی خان) :

۶۸۴

عیسی میرزا (پسر شاهزاده محسن میرزا) :

۶۶۵-۶۸۴

عین انظام : ۶۷۲

عین الدوله : ۴۵۰-۴۵۱-۶۷۸

غ

غفاری - ابوذر : ۴۶۹

غفاری - امین الملک : ۴۷۲

غفاری - حسنعلی : ۴۶۹

غفاری - میرزا رضاخان : ۴۷۰-۴۷۲-۴۷۵

غفاری - دکتر عنبر : ۵۰۱

غفاری - غلامحسین خان (صاحب اختیار) : ۶۸۵

غفاری - نظام الدین (= مهندس الممالک) : ۴۵۰

غروی - شیخ محمد : ۴۱۸

غفوری - دکتر حسن : ۳۱۰

غلامحسین خان (پسر حاج میرزا حسنعلی) : ۶۸۵

غلامحسین خان شریفرازوی - میرزا : ۶۸۴

غلامحسین خان (پسر حاج میرزا علی مرندی) :

۶۸۵

غلامحسین خان (پسر میرزا معصوم میرزا الممالک) :

۶۸۵

غلامرضا خان - میرزا : ۶۳۸-۶۸۵

ق

فانم مقام - میرزا ابوالقاسم : ۳۵۸

فانم مقام - میرزا بزرگ : ۴۲۳

فائینی - حسین : ۲۳۳

قاضی عسکر : ۲۵۹

قربان علیخان - (پسر میرزاخان اتزلی الاصل)

۶۸۵

قزورینی : ۲۴۲

قریب - مسبو عباسقلی : ۴۵۳

قسی - میرزا محمد : ۳۹۲

قوام التجار (میرزا اسمعیل کرمانشاهی) : ۶۶۴

۶۸۵-۶۶۵

قوام الدوله : ۶۱۶

قوام الوزاره - میرزا علی اکبرخان : ۶۸۵

قوام السلطنه : ۳۵۳

قوام همایون : ۶۸۵

ک

کاجم : ۶۴

کاجنین : ۱۴۰

کادورل-دوک در : ۳۱۵

کارفان-مارکسی در : ۸۴

کارولی : ۱۲۸

کارین - لرد : ۸۳

کاستلردی - لرد : ۳۱۹

کاشانی - میرزا تقی : ۴۶۴

کاشانی - حاج سید مهدی : ۶۸۳

کاظم : ۳۳۵

کاظم خان (پسر معین همایون) : ۶۸۵

کاظم - حاجی شیخ : ۴۳۹

کاظمی - باقر : ۴۵۴-۴۵۳

کاگیلووستر : ۱۱۶

کردریک - دوک دبرک : ۸۰

کردریک - کبیر : ۱۰۹-۸۷

کردریک - لویی : ۷۹

کردریک - ویلیام : ۸۷

کردینان-دویر-دووک : ۱۰۹

قوست الدوله شیرازی - میرزا آقا : ۶۸۵-۴۱۳

قروغی - میرزا ابوالحسن : ۴۵۳

قروغی - محمد حسین : ۴۵۳

قروغی - محمد علی : ۴۵۳-۲۵۳-۳۹۱-۴۵۲

۶۸۲-۶۴۲-۶۱۸-۶۱۶-۴۵۴-۴۵۳

قرمانفرما - حسینعلی میرزا : ۳۳۴

قرمانفرمائی - علی اختر : ۳۴۲

قرمانفرمائیان - حافظ : ۳۴۲

قروندسارد - لوروس اسکار : ۱۴۰

قروهر - میرزا ابوالقاسم : ۴۳۷

قرهادپور - ۲۵۳

قربدالملک محمدعلیخان فرید : ۶۱۸

قریزر-جیمز : ۳۵۱-۳۵۰-۳۴۵-۳۴۴-۳۳۱

۳۵۶-۳۵۴-۳۵۳-۳۵۲

قری - کریستوفر : ۲۱۲-۹۸

قلاندن - اوژن - ۳۴۳ - ۳۴۲ - ۳۵۶-۳۵۵

قلورا تن - گنت دوسن : ۶۶

قلوری - کاردینال : ۱۰۶

قن هامر : ۲۴۱

قواد پاشا : ۴۳۲

قوریشوال - بارون : ۸۴

قوستر - سر ویلیام : ۳۲

قویعی - شیخ الاسلام حسین : ۳۶۵

قیتزالان - بارون : ۸۳

قیثاغورت : ۲۳۸-۲۱۹-۴۶

قیردزخان تهرانی - حاجی : ۶۸۵

قیضاله خان اسفهانلی : ۶۸۳

قیلیپ - یرنس : ۸۲-۸۱-۸۰

قیندل : ۵۳

کوخ - ژفرال ۱۳۴۱
 کورچاکف - پرنس ، ۴۳۰
 کول بروک - هنری توماس ، ۳۳
 کوکس - دانیل ، ۱۵۴
 کوبوک - ادوارد ، ۳۰۱
 کوبین - اتنوی ، ۶۹
 کی - جان ویلیام ، ۱۸
 کیسرا ، ۲۷۱-۲۷۲
 کیل - دکتر ، ۶۰
 کینگستون - دوک دو ، ۶۶
 کونو - ادسون ، ۲۶۶

ک

کاردان ، ۳۰۳-۳۰۷-۳۱۳-۳۱۴-۳۳۷
 کارقبله - جیمز ابراهام ، ۱۴۶-۱۵۵
 کامالی هاردينگک - وارنر ، ۱۴۷-۱۵۵
 کاولد - روبرت فردريك ، ۱۱۹-۱۰۴-۳۹
 ۱۲۱-۱۲۳-۱۹۰-۳۱۱-۳۲۱-۳۵۳
 ۶۰۶
 کارببالمدي ، ۱۰۲
 کراز - چارلز ، ۵۷۳
 کراس - ژفرال ، ۱۴۹
 کراويل - لرد ، ۴۲۰-۴۳۹
 کراگانی - ميرزاهدي خان ، ۶۵۰-۶۵۶
 کرمودي - عبدالفتاح ، ۲۸۶-۲۸۷
 کروودوبوز ، ۱۱۰
 کرى - سرادارد ، ۴۵۶-۶۵۲
 کريستیکه - بارون ، ۸۴
 کريگوردريج ، ۴۰۴-۴۰۵
 کلوستر - کيوم دوک ، ۸۰
 کلوستر - کيوم فردريك دوک ، ۸۰
 کويشو ، ۵۰۱-۵۰۲-۵۰۳-۵۲۷-۵۲۸
 ۵۲۹
 کونه ، ۱۰۲

کاميا سرر - پرنس ، ۱۱۹-۱۲۰
 کامران ميرزا نايب السلطنه ، ۶۱۵
 کاميل ، ۱۱۸
 کاتارو ، ۲۶۹
 کاتينگک ، ۳۴۱
 کاوم عبدالله ، ۶۴۲
 کتابچي خان ، ۴۴۹-۴۵۰
 کرافورد ، ۶۴
 کراويل ، ۴۲
 کروزن - لرد ، ۱۳۱-۳۳۱-۴۲۹
 کورستوفرن ، ۴۷-۵۶-۵۸-۶۶
 کورکری - دکتر ، ۳۳۹
 کرمواسحق ، ۴۷۶
 کرومر - لرد ، ۳۸۳
 کرمول - اوليور ، ۴۷-۷۸
 کريستان - رماک - ر. آ. ، ۲۶۹
 کريم خان زند ، ۳۰۲-۴۲۳
 کريم شيرامی ، ۵۰۴
 کريمی - احمدالله ، ۴۲۰
 کستون - هاری ، ۱۳۳
 کلارد - جان مارلو ، ۱۴۱
 کلافل ، ۲۴۰
 کلارک - ادگار ، ۱۴۸
 کلارک - ساموئل ، ۸۷
 کلر - کنت مونت ، ۱۰۷
 کلرمون ، ۱۰۸-۱۰۹-۱۱۰-۱۱۲-۱۱۳
 کلرمونت - شاهزاده ، ۱۱۱
 کلسين - ديو ، ۵۶۴
 کلمانس پنجم - پاپ ، ۲۳۵-۲۶۶-۲۶۸
 کلیولاند ، ۶۴
 کمال الدوله ، ۴۵۹-۴۶۰-۴۶۵
 کمال الملك ، ۶۸۵
 کمال الموزارده - ميرزا احمدخان ، ۶۸۵
 کندى ، ۴۰۳-۴۰۵
 کتوکس - جيمز ، ۱۴۵-۱۵۵

لدوانزا، ۱۱۶
لوکر امبورگک - دوك دو، ۱۱۴-۱۱۵
لوی عباس - محمد، ۳۴۲
لیگستون - ویگنت دو، ۸۳

م

مائوسه نونگک : ۱۲۸

مارتی، ۱۴۰

مار کویولو، ۲۳۹-۲۴۲

مارلینگک : ۴۵۶

ماریوت، ۴۴۹

ماسیون - پروفیسور لویی، ۲۵۰-۴۲۰

ماکاری، ۱۱۱

ماکسفند، ۶۴

ماکیاول، ۲۲۶

ماگنامایان، ۱۲۰

مبشر السلطان : اسدالله میرزا، ۶۸۶

مبصر الدوله - میرزا عبدالحمین خان، ۶۸۶

مبین الدوله - میرزا باقر خان، ۶۸۶

مبین الدوله - میرزا سیف الله خان، ۶۸۶

مجببائی - فتح الله، ۳۳۱

مجدالدوله : ۵۶۵

مجدالاطباء - میرزا لطفعلی خان، ۶۸۶

محتشم السلطنه، ۶۵۷

محتشم الملك - میرزا صادق خان گیلانی،

۶۸۶

محسن خان - میرزا، ۵۷۰

محقق الدوله - میرزا عبدالله خان، ۴۵۲

۶۸۶

محمد اصفهانی - میرزا سید، ۶۸۶

محمدخان، ۳۸۸

محمدخان - میرزا (پسر میرزا ربیع خان گرگانی)

۶۸۳

گوستاد سوم، ۸۷
گوستاد چهارم، ۸۷
گیلان شاه - سرنیب منوچهر، ۳۹۰
گیلان شاه - سید، ۳۹۰
گیلان شاه - هدایت اله خان، ۳۹۰
گیوم چهارم، ۸۰

ن

نثویله - روك آلبانی، ۸۰

نالیس - سرفرانك، ۳۲۸-۳۹۵-۴۱۰-۴۰۸

۴۱۶

نلابت - ژرال، ۱۱۴-۱۴۹

ناکورن، ۲۶-۱۱۳

نالاد، ۱۰۳

نالانگسیدیل، ۶۴

نار - رویرت، ۴۲۹

ناوتت - بارون وردن، ۸۴

ناهوتی - ابوالقاسم، ۶۱۹-۶۲۰-۶۲۱

نایارد - سر چارلز جیمز، ۳۴ - ۴۳۴

۳۵۴

نغارستانی - بشادیرد، ۲۲۵

نادرک - مادموازل، ۱۰۹ - ۱۱۰

نان الملك - میرزا عبدالحمیدخان، ۶۸۶

نارلف الله میرزا، ۶۶۵-۶۸۶

نارلف علیخان - پیر کلارستانی، ۶۸۶

ناربتن - پروفیسور، ۴۹۶ - ۵۰۰

نارنگامه - ژ، ۳۸۶

ناری - لر، ۱۲۱

نارینوف - اسمیو، ۱۷۴

نارویی چهاردهم، ۱۱۱

نارویی پانزدهم، ۱۰۳-۱۰۶-۱۰۷-۱۱۲

نارویی شانزدهم، ۱۱۶-۱۱۸

نارورکد - آندره، ۱۳۴

ناروزینا - هوگک، ۳۷۷

محمد حسین (پسر میرزا باقر بار فروش) :
۶۸۷

محمد خواجه فیض - آقا : ۵۷۳

محمد رحیم : ۳۲۵

محمد رضا خان : ۳۵۳

محمد رضا - حاج (پسر میرزا احمد فاجر
اصفہانی) : ۶۸۷

محمد رضا - حاج (پسر حاج محمد حسن بار فروش)
۶۸۷

محمد رضا - سید : ۵۱۷

محمدزاده - حمید : ۴۶۲

محمد علی : ۳۳۶ - ۴۸۴ - ۵۲۹

محمد علی (پسر آقا کوچک تاجر مازندرانی) :
۶۸۷

محمد علی آقا : ۴۷۳

محمد علی بهجت دزفولی (پسر حاج میرزا محمد
حسن دزفولی) : ۶۸۷

محمد علی خان کتایب فروش : ۶۶۵

محمد علی خان - میرزا (پسر میرزا معصوم -
میرزا السمائلک) : ۶۸۷

محمد علی خان - میرزا (پسر میرزا موسی خان -
رشتی) : ۶۸۷

محمد علی شاه (محمد علی میرزا) : ۳۵۳ - ۳۳۶ -
۶۴۳ - ۶۴۷ - ۶۴۸ - ۶۵۴ تا ۶۶۷

محمد علی - ملا : ۶۸۳

محمد علی - میرزا : ۳۱۶ - ۳۱۷ - ۴۸۲

محمد علی - میرزا (پسر حاج فتح اله تهرانی) :
۶۸۷

محمد علی - میرزا (پسر میرزا محمد تقی خان -
نفرشی) : ۶۸۷

محمد کاظم - میرزا (پسر میرزا محمد علی) : ۶۸۷

محمد کبیر قدیم باشی خراسانی - سید (پسر نظام -
العلماء خراسانی) : ۶۸۷

محمد کریم تاجر اصفہانی - حاجی (پسر حاج -

محمد سلطان : ۲۳۱ - ۲۳۴

محمد - سید (پسر سید جعفر بار فروش) : ۶۸۷

محمد شاه : ۲۰ - ۲۸۱ - ۳۳۲ - ۳۴۲ - ۳۴۳

محمد : ۳۵۵ - ۳۵۸ تا ۴۲۳ - ۴۳۶

محمد : ۴۳۹ - ۴۶۹ - ۴۷۲ - ۴۷۳ - ۵۰۵

۵۲۳

محمد علامه مجتهد - میرزا (پسر میرزا محمد
حسن خان علامه مازندرانی) : ۶۸۷

محمد مازندرانی : ۶۳۷

محمد - میرزا (پسر میرزا ابراهیم خان) : ۶۸۷

محمد - میرزا (پسر میرزا جعفر علی آبادی) :
۶۸۷

محمد - میرزا (پسر خسرو) : ۶۸۷

محمد - میرزا (پسر رمضان طالقانی) : ۶۸۷

محمد میرزا فاجار : ۵۰۶

محمد ابراهیم فاجر : آقا : ۶۷۹

محمد ابراهیم - میرزا (پسر محمد کریم شیرازی)
۶۸۶

محمد اسماعیل امین اصفہانی - میرزا : ۶۸۶

محمد اسماعیل تاجر قرونی - حاجی : ۶۸۶

محمد باقر - میرزا : ۶۸۶

محمد باقر مجتهد آملی - آقا میرزا : ۶۸۶

محمد باقر مجتهد مازندرانی : ۶۶۹

محمد بیگک پاشا : ۳۲۵ - ۴۳۲ - ۴۳۳

محمد تقی میرزا (پسر حسین مستوفی) : ۶۸۶

محمد تقی خان نفرشی - میرزا : ۶۸۶

محمد جعفر - میرزا : ۶۸۶

محمد حسن (پسر علی اصغر) : ۶۸۶

محمد حسن - حاج : ۶۲۲

محمد حسن - حاجی (پسر محمد علی کتایبی) :
۶۸۶

محمد حسن - شیخ : ۴۳۲

محمد حسن خان - (پسر میرزا تقی خان) :
۴۸۶

محمد حسن خان بن محمد خان بن داود : ۳۳۲

جلال الاطباء) ۶۸۸

مرتضی میرزا، ۶۸۸

مشاور الدوله - میرزا یوسف خان، ۴۶۳-۴۷۷-۴۸۰

۴۸۰-۵۷۴-۶۱۹-۶۳۶

مشترک نظام، ۶۸۸

مستعان الملك (پسر میرزا سید زین العابدین خان)،

۶۸۸

مستعلی، ۲۳۲

مستوفی الممالک، ۴۹۱

مسعود نظام - میرزا محمد خان، ۶۸۸

مسمر، ۱۱۷

مشاور الملك محمودی - محمود، ۴۸۱-۴۸۳ -

۴۸۴

مشیر التجار - میرزا غلامعلی، ۶۸۸

مشیر السلطان - میرزا موسی خان، ۶۸۸

مشیر اعظم - میرزا احمد خان، ۶۸۸

مشیر اکرم - میرزا عبدالحسین خان، ۶۸۸

مشیر حضور - میرزا احمد خان، ۶۵۰-۶۸۸

مشیر الدوله - مهندس میرزا جعفر خان، ۳۳۶-۳۳۷

۳۳۸-۳۳۹-۴۲۲-۴۲۳-۴۲۴-۴۲۵

۴۲۶-۴۳۱-۴۳۲-۴۸۹-۵۳۴

مشیر الدوله - میرزا احسن خان، ۲۲ - ۴۴۸ -

۴۵۱-۴۵۸-۴۵۹

مشیر الدوله - میرزا احسن خان، ۴۲۸ - ۴۳۰ -

۴۳۳-۴۳۶-۴۵۲-۴۸۴-۴۸۵-۴۸۹

۵۰۰-۵۳۲

مشیر الدوله - میرزا محسن خان، ۴۹۱-۴۳۷-۴۳۸

۴۴۸-۴۵۵-۴۵۶-۴۶۵-۴۶۸

مشیر الدوله - میرزا نصراله، ۴۲۲ - ۴۴۶ -

۴۴۸ تا ۴۵۱-۴۵۵

مشیر الدوله - میرزا یحیی، ۴۴۶

مشیر الملك پیرنیا، ۴۵۶

مشیری - علی، ۳۱۰-۳۱۱-۳۲۰-۳۷۸ -

۳۷۹-۳۸۵-۳۹۵-۳۹۸-۴۰۵-۴۰۶ -

۴۰۹

محمد جعفر) ۶۸۷

محمدقلی خان - مهندس راه آهن (پسر مرتضی

قلیخان میر پنج) ۶۸۷

محمد ناصر - میرزا قاجار، ۶۸۸

محمد نبی خان، ۳۲۶

محمد هادی خان - میرزا (پسر قهرمان)، ۶۸۸

محمد هادی - میرزا (اخوی مرآت السلطان)، ۶۶۵

محمد هادی - میرزا قاجار، ۶۸۷

محمود - محمود، ۱۶-۲۹-۷۱-۳۰۳-۳۳۱ -

۳۹۴-۴۱۶

محمود اصفهانی (پسر میرزا احمد)، ۶۸۷

محمود تاجر اصفهانی - آقا میرزا، ۶۷۲

محمود خان - میرزا، ۴۸۵-۵۲۶

محمود خان - میرزا (پسر ابوطالب خان شیرازی)،

۶۸۷

محمود - میرزا، ۴۸۶

محمود - میرزا (پسر حاج محمد)، ۶۸۷

محمود - میرزا سید (محمد باب)، ۴۱۸

محمود شیخ، ۶۸۷

محمود ندیم یاشا، ۴۳۲

محیط طباطبائی - سید محمد، ۴۱۷ - ۴۱۹ -

۴۶۷-۴۹۶-۵۶۹-۵۷۷-۵۰۸-۶۳۵ -

۶۴۳-۶۵۸

مختار الدوله - میرزا (پسر ابوتراب خان طباطبائی)،

۶۸۸

مخبر الدوله، ۶۱۷

مدیر الملك - محمد یوسف خان ملا بری، ۶۸۸

مدحت یاشا، ۴۳۹-۴۴۲

مدرسی چهاردهی - مرتضی، ۳۷۰-۳۷۲-۳۷۹ -

۳۸۰-۳۸۲-۳۹۴-۴۱۷-۴۱۸-۴۲۱

مرآت السلطان - محمد مهدی میرزا قاجار، ۶۸۷

مراد - شاهزاده، ۴۴۲

مرادخان پنجم - سلطان، ۴۴۰

مرزبان - دکتر اسمعیل، ۶۴۱

مرتضی خان - میرزا سید (پسر میرزا محمد تقی

معین الملک محسن خان : ۴۴۶

معین دیوان - محمد خان ، ۶۸۹

معین هما یون رشتی - میرزا محمد خان : ۶۵۷-۶۸۹

مقخم - محمود : ۴۸۲

مکدوالد : جان ، ۳۰۴

ملک کنیلی - ویلیام : ۱۴۶ - ۱۵۵

ملویل - لرد : ۳۲۲

ملک آرا - عباس میرزا : ۴۳۵-۴۳۷-۶۱۴

ملک التجار - حاج نصراله اصفهانی

ملک التجار - یوسف آملی

ملک زاده - دکتر مهدی ، ۴۹۸-۶۴۵

ملک شاه ، ۲۳۴

ملک المتکلمین : ۶۵۶-۶۵۷-۶۵۹

ملکم خان (ناظم الدوله) ، میرزا ، ۴۰۱-۱۶۶-

۲۷۵-۳۰۲-۳۰۳-۳۰۹-۳۹۱-۳۹۲-

۳۹۶-۴۰۸-۴۱۰ تا ۴۱۲-۴۲۴-۳۲۹-

۴۳۶-۴۴۱-۴۴۲-۴۴۵-۴۶۱-۴۹۲-

۴۶۳-۴۷۵-۴۷۶-۴۷۷-۴۷۸-۴۷۹-

۴۸۵-۴۸۷ تا ۵۱۰-۵۱۵-۵۱۷-۵۱۹-

۵۲۰-۵۲۷-۵۳۱-۵۳۲-۵۴۵-۵۶۹-

۵۷۰-۵۸۲-۶۰۳-۶۰۴-۶۰۹-۶۰۸-

۶۱۱-۶۲۱-۶۲۵-۶۲۸-۶۲۹-

۶۳۲-۶۳۳-۶۳۸-۶۴۳-۶۴۷-۶۵۴-

۶۵۵-۶۶۵-۶۶۶-۶۵۹-۶۵۸-۶۵۵-

۶۷۰

ملکم - سرجان : ۱۶-۱۷-۱۸-۲۵-۳۲-

۳۰۵-۳۳۶

منتخب الملک - میرزا نصراله خان : ۴۴۶

منتخب الممالک - احمد خان ، ۶۷۹-

مشرفو - جیمز ، ۱۵۵

متکوک - باردون دور ، ۶۶-۱۰۲-۱۰۳-۱۱۴-

۱۱۸

متنو - لرد : ۳۰۳

متنصر الملک - حاجی پرویز خان ملازیری : ۶۸۹

متصور کیلانی : ۶۴۵

مشیری - محمد : ۴۲۴

مصباح السلطان - میرزا عباس : ۶۸۸

مصباح الملک : ۴۳۶ - ۶۱۶

مصدق السلطنه - دکتر محمد مصدق : ۶۴۰-۶۸۸

مصدق العمالک لوری - میرزا عبداله خان : ۶۳۵-

۶۳۷-۶۴۵-۶۶۹-۶۷۲

مصطفی خان : ۶۶۴-۶۶۹

مصطفی خان (پسر محمدخان اصفهانی) : ۶۸۸

مصطفی خان وزیر قشربفات - میرزا : ۶۸۸

مصطفی شیرازی : ۳۴۲

مصطفی قلی - (پسر محمدرضاشاه) : ۶۸۸

مظاہری - پرفسور : ۲۵۳

مظفر الدینشاه : ۴۴۸-۴۴۹-۴۹۱-۶۲۶-

۶۳۸-۶۴۸-۶۸۳

مظفر الملک - میرزا غلامرضا خان : ۶۸۸

معاون الدوله : ۵۱۵

معتصم السلطنه : ۴۸۶

معتضد الدوله - حاج عبدالوهاب میرزا : ۶۶۲-

۶۶۴-۶۶۵-۶۸۸

معتضد دختر - میرزا احمد کرمانشاهی : ۶۸۸

معتضد الخاقان - میرزا اشکراله خان (قوام الدوله) :

۶۸۹

معتضد الدوله - سلطان جنید میرزا : ۶۳۷-۶۸۹

معتضد الدوله - فرهاد میرزا : ۵۱۷-۶۵۸-

۶۶۹-۶۷۲

ممنند السلطان - میرزا ابراهیم خان : ۶۸۹

ممنزل الدوله - بهرام میرزا : ۶۸۳

معز السلطان رشتی - عبدالحمین خان (سردار معنی) :

۴۹۵-۶۵۷-۶۸۹

معز نظام - میرزا احمدخان : ۶۳۷-۶۸۹

معزی - نجفقلی : ۳۰۳

معصوم - میرزا (پسر میرزا محمدعلی) : ۶۸۹

معظم السلطنه - میرزا آقاخان غفاری : ۶۸۹

معین التجار - حاجی محمدحمین : ۶۸۹

معین الوزراء - میرزا محمدعلی خان : ۵۲۲

مهدی خان گرگانی ، ۶۸۹
 مهدی میرزا (پسر فرخ نغاری) ، ۶۸۹
 مهدی خان - میرزا ، ۶۶۵
 مهدی خان تبریزی - میرزا ، ۶۸۳
 مهدی خان - میرزا (پسر مجدالاطباء همدانی) ،
 ۶۸۹
 مهدی خرازی - حاج ، ۶۸۹
 مهدی مجتهد - میرزا ، ۳۵۴
 مهدی علی خان : ۳۰۲
 مهدی کاشی - میرزا ، ۴۶۹
 مهدی کاشانی - سید ، ۶۸۳
 میان داد خان سیاح ، ۲۹۹
 مینتورد - ادوارد ، ۲۴۳-۲۵۴-۳۵۵-۳۵۶-
 ۳۵۸
 میرابو ، ۱۱۸-۲۶۹-۲۷۱-۲۷۲
 میرزای شیرازی ، ۳۱۰-۳۲۵
 میشک ، دوکانف ، ۳۴۴
 میکائیل خان - میرزا ، ۴۴۴-۵۷۰-۵۷۱
 میلز - لارنس هیورث ، ۳۴

ن

نایلیون : ۱۶-۱۹-۸۸-۱۱۸-۱۱۹-۱۲۰
 - ۳۰۳-۳۰۶-۳۰۷-۳۱۳-۳۱۴-۳۱۵
 ۳۳۲-۳۳۵-۳۳۶-۳۴۱-۴۷۳
 نایلیون - نوم : ۲۱-۴۷۳
 نادرشاه : ۳۱۶-۳۱۷-۳۲۰-۳۵۳
 نارینج - کنت : ۸۳
 ناصرالدینشاه : ۲۰-۳۰۵-۳۵۸-۳۸۹-۳۹۰
 - ۳۹۱-۴۰۲-۴۰۳-۴۰۸-۴۰۹-۴۱۰
 - ۴۱۱-۴۱۲-۴۱۳-۴۲۲-۴۲۳-۴۲۴
 - ۴۲۵-۴۶۳-۴۶۸-۴۷۲-۴۷۳-۴۷۶
 - ۴۷۹-۴۸۴-۴۸۵-۴۸۶-۴۸۷-۴۸۸
 - ۴۸۹-۴۹۰-۴۹۱-۵۰۰-۵۰۱-۵۰۵
 - ۵۰۷-۵۰۸-۵۱۵-۵۱۶-۵۱۷-۵۱۸

منصورالملک : ۴۵۴
 منصورى ذبیح‌الاله : ۹۹-۱۲۴-۱۶۷
 منظور المعرف : ۴۲۱
 مونیو ، ۱۱۲
 موارت - لوسین : ۱۲۰
 مورا : پرنس موسس ، ۴۷۳
 مؤتمن دفتر - میرزا کریم خان ، ۶۸۹
 مؤتمن الملک - میرزا حسین خان ، ۴۵۲
 موحد - محمدعلی ، ۲۵۴
 مورتن - کنت در : ۸۴
 موریه - جیمز ، ۲۶-۳۰۳-۳۱۷-۳۱۹-۳۳۱
 ۳۳۶-۴۸۴
 موزارت ، ۱۰۲
 موسی - میرزا : ۲۳۸-۲۹۶-۳۵۶
 موسوی شوشتري جزایری - عبداللطیف : ۲۷۶
 موفق السلطنه - میرزا اسدالخان ، ۶۸۹
 موفرالسلطنه - میرزا حبیب خان ، ۶۶۲-۶۷۰
 ۶۷۳-۶۸۹
 مولن : ۱۱۸
 مولینت - ژرژال ، ۱۲۰
 موتناک - ریگنت : ۸۴
 موتناک - دوکدو ، ۸۳
 موتناگو-ویس کنت ، ۶۴-۱۵۳
 مولر رنو-جیمز ، ۱۴۴-۱۵۶
 مونس-حبن ، ۴۱۹
 مونکک - ژرژال ، ۷۹
 مودبری - بارون ، ۸۳
 مؤیدالاسلام - حبن ، ۴۱۸
 مؤیدالسلطان - ذوالفقار خان ، ۶۸۹
 مؤیرا-لرد ، ۲۳-۳۱-۳۲۰
 مهدعلیا : ۵۱۶-۵۱۷
 مهدوی - دکتر ، ۴۴۲
 مهدب السلطنه - میرزا عبدالعزیز خان ، ۶۸۹
 مهدب الملک - میرزا علی رضاخان ، ۶۸۹
 مهدی خان طبیب - دکتر : ۳۹۱

نظام الدوله - ميرزا ابونراب خان : ۶۹۰
 نظام الدوله - ميرزا حسين خان : ۲۸۱
 نظام السلطان : ۶۹۰
 نظام الملك : ۲۳۳-۲۳۴
 نظام الممالك - ميرزا فضل الله خان : ۶۹۰
 نظر آقا - آشوري : ۴۴۲
 نعمت المهي - جلال : ۲۴۲
 نفيسي - سعيد : ۵۱ - ۳۴۲
 نقوي - سناتور : ۴۴۲
 نقيب الاشراف : ۲۲۷
 نوائى - عبدالحسين : ۶۱۵
 نوای : ۱۴۹
 نورصادقى - حسين : ۳۴۳
 نور فلک-دوک دو : ۶۴-۸۳-۱۵۴
 نوری - ميرزا حسينقلی : ۴۳۴
 نون - کنت دو : ۸۴
 نيسپجه : ۱۰۲
 مير السلطان - ميرزا قهرمان خان : ۶۹۰
 نيکلين - ري تولداين : ۳۲
 نيکلين - هارولد : ۳۲

و

وات کهيڻ - چارلز : ۳۴
 وانسن - گرت : ۱۸ - ۱۹ - ۲۱۲
 وارتن : ۶۴ - ۸۳ - ۸۴
 وارن - بارون : ۸۳
 واشنگتن - زرز : ۸۷ - ۱۰۳ - ۱۴۴ - ۱۴۹
 ۱۵۱ - ۱۵۵
 واعظ کاشفي - حسين : ۲۵۹
 والي ميرزا : ۳۵۴
 وثوق الدوله : ۴۰
 وثوق حضور - ميرزا عبدالکريم خان : ۶۹۰
 وحيد الملك شيباني : ۴۵۲
 ورستاني - شيخ : ۳۹۳

۵۲۲-۵۲۳-۵۲۴-۵۲۷-۵۲۹-۶۰۰
 ۶۱۴-۶۱۵-۶۱۶-۶۱۷-۶۲۱-۶۲۶
 ۶۲۹-۶۳۳-۶۳۵-۶۳۶
 ناصر الملك : ۳۵۳-۳۵۵-۳۵۶-۴۵۹
 ناصر خان - سيد : ۶۸۹
 ناصر خسرو فياربابي : ۲۳۰-۲۴۲
 ناظم الدوله : ۴۳۷
 ناظم الاسلام کرمانی : ۴۱۲-۴۴۶-۵۰۹
 ناظم المصايف ملايری - ميرزا محمد : ۶۳۵
 ۶۴۵-۶۶۹-۶۷۲-۶۸۹
 تاجق کمال : ۴۴۳
 تبي خان - محمد : ۳۲۹-۴۲۹
 نجفقلی ميرزا : ۳۴۱-۳۴۲-۳۴۷-۴۴۴
 نجم - ابوالقاسم : ۴۵۳
 نجم آبادی - حاج شيخ هادي : ۳۹۱-۵۲۴
 نديم باشي : ۶۸۳
 نراقی فرخزاد - غلامحسين : ۳۷۳-۴۱۶
 نريمان خان : ۴۷۳-۴۷۵-۴۷۶-۵۷۰
 نزار : ۲۳۲
 نصر - سيد عليخان : ۴۵۳
 نصر - سيد ولي الله : ۴۵۲-۴۵۳
 نصر التولييه - ميرزا عباسخان : ۶۹۰
 نصر الله خان لائيتی : ۳۹۱-۴۴۶-۶۹۰
 نصر الله خان (پسر خان بابا خان) : ۶۹۰
 نصر الله خان شيباني : ۶۹۰
 نصر الله ميرزا - (پسر ميرزا جليل نوری) : ۶۹۰
 نصراله ميرزا - (پسر محمد کاظم شيرازی) : ۹۶۰
 نصر الله ميرزا - (پسر ميرزا سيد اسد الله بار فروش) : ۶۹۰
 نصر الله گيلانی : ۶۹۰
 نصر الملك : ۶۶۹-۶۷۲-۶۹۰
 نصرت الممالك - عزيز خان خواجہ : ۶۹۰
 نصير السلطان - ميرزا رضا قليخان : ۶۹۰
 نصير همايون - ميرزا محمد حسين خان : ۶۹۰
 نظام خان - ميرزا : ۶۹۰

هاوار - بارون : ۸۳ - ۸۴
 هدایت‌آله خان رشتی : ۶۲۲ - ۶۲۵
 هدایت - صادق : ۴۴۲
 هدایت - علیقلی خان : ۴۸۶
 هدایت - مخبر السلطنه : ۶۳۸
 هدایت - نصر الملک : ۴۴۶
 هرمس : ۳۳۸
 هریکورت : ۸۷
 هریر - آدوارد : ۱۳۴
 هزیر - عبدالحسین : ۲۲
 هکل : ۸۸
 هلاکو : ۳۵۸
 همارت - لارس : ۳۲
 همدانی - عبدالحسین : ۴۸۴
 هوتین - شرر : ۱۰۴ - ۱۸۴
 هوک دبایان : ۲۶۵
 هویموت - ویگنت : ۸۴
 هبتر - سرویلیام : ۱۴
 هینلر : ۱۲۳ - ۱۲۴ - ۴۷۵
 هیلون - س : ۳۲

ی

یارمحمد خان - افشار فاسلو : ۶۹۱
 یحیی خان - میرزا (یسرصدیق الدوله) : ۶۹۱
 یحیی میرزا : ۴۶۷ - ۶۲۱ - ۶۵۱ - ۶۵۸
 ۶۹۱
 یحیی خان - میرزا : ۶۳۶
 بداله‌خان - میرزا : ۶۹۱
 یزدی - محمد : ۱۳۹
 یعقوب خان میرزا : ۴۸۷ - ۴۸۸ - ۴۸۹
 ۴۹۴ - ۴۹۵ - ۵۰۰ - ۵۰۷ - ۵۲۳
 ۵۳۱ - ۵۳۸
 یحیی السلطنه - میرزا کاظم خان : ۶۹۱
 یحیی نظام - عبدالحمیدخان غفاری : ۶۳۱ -
 ۶۳۵ - ۶۶۹ - ۶۹۱
 یوسف‌خان - میرزا : ۳۵۷ - ۶۹۱
 یویوس - دتر : ۸۵

وزیر - عبدالله : ۲۴۲
 وقایع نگار - ابراهیم : ۵۰۸
 وکیل السلطنه - میرزا محمد قاسم خان : ۶۹۰
 ولتر : ۱۰۲ - ۱۰۸ - ۱۱۸ - ۱۸۸ - ۲۴۰
 ولتری - هنری توماس : ۳۴
 وللی - لرد مارکوس : ۳۰۲
 وک - جرج : ۳۴۰
 دولف : سردامورید : ۳۹۴ - ۳۹۹ - ۴۰۴
 ۴۰۵ - ۴۰۷ - ۶۲۶ - ۶۲۷
 ویردل : ۸۵
 ویزموز : ۴۵۲
 ویسهاویت : ۲۷۱ - ۲۷۲
 ویلارمکی : ۱۷۲ - ۱۷۳ - ۱۷۶
 ویلانگ : ۱۰۲
 ویلسن : ۳۲۲
 ویلسن : پرفسور هواس می سن : ۳۵
 ویلک - هنری : ۳۰۴ - ۳۴۰ - ۳۴۱
 ویندسور - دوک اف : ۸۱
 ویلیامز - پرفسور سرمونی : ۳۴
 ویلیام کی - جان : ۳۰۵
 دین - ویلیامز : ۳۴
 وین فیلید - ا. ل : ۳۲
 ویویان : ۳۸۴

ه

هادی خان - میرزا : ۶۹۰
 هاردینگک سرآرتور : ۴۴۴ - ۴۴۵ - ۴۴۹
 هاشم - ۳۲۵
 هاشم (یسر حاجی سیداحمد) : ۶۹۰ - ۶۹۱
 هالیفاکس : ۶۴
 هامبر : ۳۳۵
 هانری اول : ۸۶
 هانری دوم : ۸۶
 هانری چهارم : ۸۶
 هانری پنجم : ۸۶
 هانری هفتم : ۸۶
 هانومتر - لرد : ۱۰۴